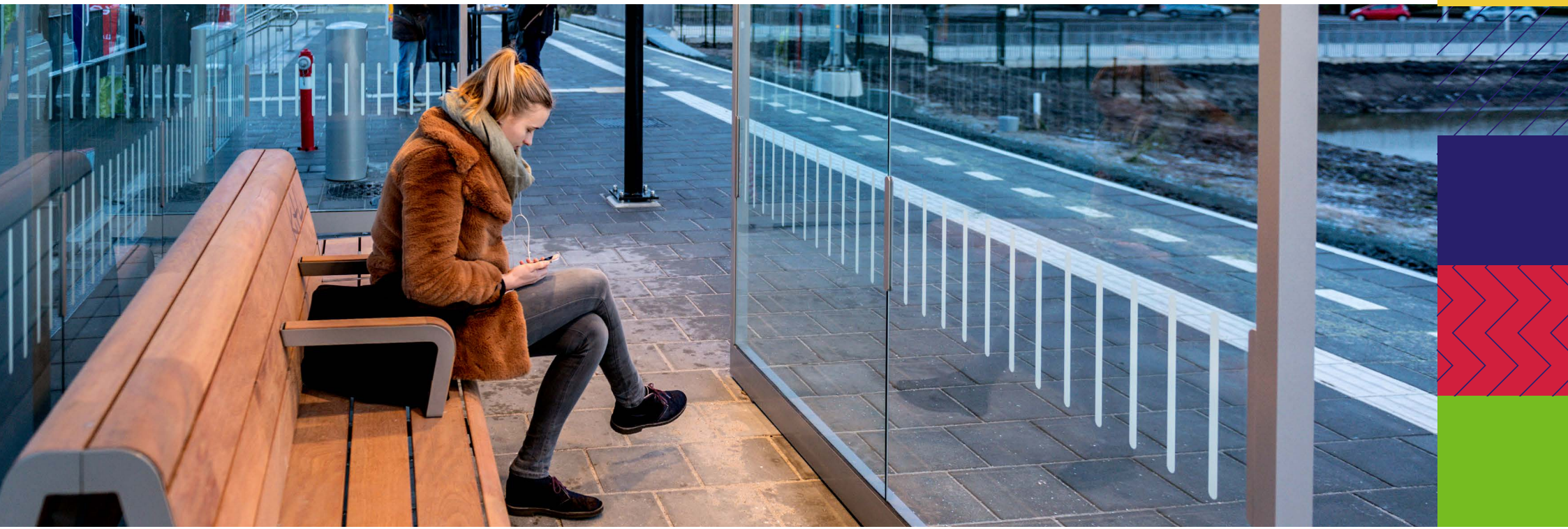
Kennis
Zuid-Holland

Trendrapport

Nieuwe zichtlijnen: kansen en uitdagingen rondom vrouwvriendelijk ontwerp van de openbare ruimte

Dit trendonderzoek is tot stand gekomen in samenwerking tussen Studio Elsewhere en de provincie Zuid-Holland.

provincie
Zuid-Holland

ELSE
WHERE

Inhoudsopgave

1. Inleiding 3

Waarom dit onderzoek? 3
Waarom de focus op vrouwen? 3
Hoe is het onderzoek opgezet en uitgevoerd? 4

2. Status quo 6

De eeuw van het feminisme 6
De man als standaard 8
Gendernormen zorgen voor ongelijkheid 9

3. Trendanalyse 19

P(l)acemaking 21
Saamveilig 34
Femme Norm 48
Emenscipatie 62

Tenslotte 74

Bijlagen 76

1. Inleiding

Waarom dit onderzoek?

In de zomer van 2025 worden meerdere vrouwen in Nederland vermoord, verkracht en aangerand terwijl ze zich buiten al fietsend of lopend verplaatsten. In de media, in de politiek en in Nederlandse huiskamers komt hierdoor het gesprek op gang over de ervaringen van vrouwen in de openbare ruimte. Juist omdat onveiligheid van vrouwen geen nieuw fenomeen is, maar voor een groot deel eerder dagelijkse praktijk.

In een provincie met diverse stedelijke én landelijke gebieden, en met actuele uitdagingen rond (openbaar) vervoer en gebiedsontwikkeling, is het essentieel om de gebruikerservaringen en behoeften van zowel mannen als vrouwen centraal te stellen. Daarom heeft Kennis Zuid-Holland opdracht gegeven tot een trendonderzoek, want nieuwe ontwikkelingen kunnen een voorbode zijn van wat in de toekomst gemeengoed wordt. Het trendonderzoek zal bijdragen aan beleidsaanbevelingen voor een veilige, toegankelijke en inclusieve openbare ruimte in Zuid-Holland, zowel nu als in de toekomst.

Daarbij wordt gekeken naar zowel de huidige situatie als naar mogelijke toekomstrichtingen. Het onderzoek brengt in kaart wat de dagelijkse realiteit is voor vrouwen in Nederland, welke signalen van verandering er zijn, welke verschuivingen in waarden en behoeften er plaatsvinden en wat dat kan betekenen voor een vrouwvriendelijke openbare ruimte in Zuid-Holland voor de toekomst.

Waarom de focus op vrouwen?

Tijdens het onderzoeksproces vroegen we via LinkedIN en Instagram om informatie rondom het thema, waarbij honderden mensen tips deelden over experts, relevante instanties en bestaande onderzoeken. Daarnaast deelde men persoonlijke meningen rondom het thema zoals “Wat een belangrijk onderwerp, goed dat hier vanuit de provincie meer aandacht voor is”. “Heel urgent dit!”

Dit trendonderzoek richt zich op de vraag welke fysieke, sociale en beleidsmatige transformaties nodig zijn om de openbare ruimte in Zuid-Holland vrouwvriendelijker te maken.

“Onveiligheid van vrouwen is iets wat al jarenlang speelt. Als gemeente werken we er ook al langere tijd aan, maar nu wordt het thema zichtbaarder en worden er gesprekken omheen gevoerd. Er is in de breedte van de maatschappij nu meer aandacht en bewustzijn over.” Catelijne Elissen, stedenbouwkundige, gemeente Den Haag[1]

1 C. Elissen, Geïnterviewde, *stedenbouwkundige, gemeente Den Haag*. [Interview]. 7 april 2026.

En reacties waaruit sprak dat men het thema te nauw geformuleerd vond, zoals “Waarom alleen naar vrouwen kijken?” “Hoezo niet mensgericht kijken?” “Kijken jullie ook naar andere genderexpressies?”

Deze trendverkenning richt zich met name op de ervaringen van vrouwen. Dit perspectief wordt namelijk vaak onderbelicht en kan daardoor nieuwe invalshoeken geven rondom het ontwerp van de openbare ruimte. Een bijkomend voordeel is dat als je de omgeving veilig en aangenaam maakt voor vrouwen, dit deels ook geldt voor andere groepen. Bijvoorbeeld kinderen, ouderen, lhbtqia+, religieuze mensen, mensen met een beperking en mensen van kleur. Dit wordt ook wel het ‘curb-cut effect’ genoemd, waarbij aanpassingen voor een specifieke doelgroep onverwacht ook goed blijken te werken voor andere doelgroepen.[2] Hierbij erkennen we uiteraard dat iedereen anders is en dat een integrale en intersectionele benadering uiteindelijk nodig is om gezamenlijk tot een openbare ruimte van en voor iedereen te komen.

Als we het in dit onderzoek over sekse en gender hebben dan bedoelen we het volgende:

- **Sekse:** een biologisch construct, waarbij een individu wordt gedefinieerd als mannelijk of vrouwelijk of intersekse volgens genetica, anatomie en fysiologie.
- **Gender:** de sociale, culturele en psychologische kenmerken die met een geslacht in verband worden gebracht.
- **Genderidentiteit:** iemands innerlijke en individuele ervaring van gender. Je kunt je een man voelen, een vrouw, iets ertussenin of beide. Dit kan veranderen door de tijd heen en hoeft niet gelijk te zijn aan iemands sekse.

Als we de termen vrouw en man gebruiken in dit onderzoek, dan bedoelen we iedereen die zich als vrouw of man identificeert.

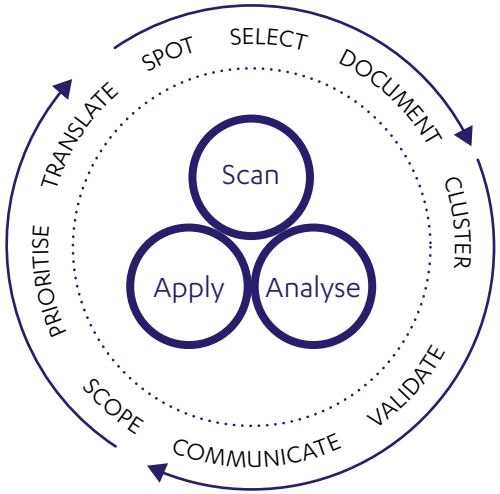
Hoe is het onderzoek opgezet en uitgevoerd?

Trendonderzoek kijkt naar veranderingen en verschuivingen in de samenleving en hoe deze doorwerken op de beleving en inrichting van de openbare ruimte. Het is het type onderzoek dat uitzoomt en over provinciegrenzen heen kijkt. Welke nieuwe signalen zien we opkomen in binnen- en buitenland? Naar welke trends wijzen deze signalen en hoe geven deze trends richting aan het toekomstig ontwerp van de openbare ruimte in Zuid-Holland? De trendverkenning pretendeert niet een compleet overzicht van alle huidige trends in de samenleving te geven, maar toont de meest relevante ontwikkelingen rondom het thema ‘vrouwvriendelijke openbare ruimte’.

Het trendonderzoek richt zich op drie deelgebieden:

- **Status quo:** wat is de dagelijkse realiteit van vrouwen in Nederland en hoe raakt dit hun ervaring en gebruik van de openbare ruimte? Hier lees je over in hoofdstuk 2.
- **Toekomst:** welke nieuwe signalen en best practices spotten we in binnen- en buitenland? Wat zijn de kennis en ervaringen van veranderaars en experts op dit gebied? Welke trends raken vooral het thema? Dit is beschreven in hoofdstuk 3.
- **Perspectief:** Hoe kunnen de inzichten uit de trend-analyse inspiratie en richting bieden voor toekomstig beleid en ontwerp van de openbare ruimte in de provincie Zuid-Holland? Dit is beschreven in de handreiking.

De onderzoeksmethode volgt het trendonderzoeksmodel uit het boek ‘How to Research Trends’.[3]

Afbeelding: Studio Elsewhere

2 Stanford Social Innovation Review, „The curb cut effect,” 2017. [Online].

3 E. Dragt, How to Research trends, BIS Publishers, 2023.

Er werd gewerkt in drie fases:

- **Scannen:** het verzamelen van informatie via deskresearch en fieldresearch. Hierbij gebruiken we allerlei typen bronnen en kijken we ook buiten de grenzen van de provincie. Voor deskresearch verzamelen we onderzoeksgegevens via websites, vakliteratuur, kranten, tijdschriften, podcasts, social media, documentaires en boeken. Fieldresearch bestaat uit het houden van interviews met twaalf experts, initiatiefnemers en veranderaars die een link hebben met het thema. Daarnaast bezoeken we lezingen, workshops, exposities en locaties die met het thema te maken hebben. Een overzicht hiervan is te vinden in de bijlage.
- **Analyseren:** het duiden en groeperen van signalen waardoor inzicht ontstaat in onderliggende trends en het uitwerken hiervan samen met het betrokken team van Kennis Zuid-Holland.
- **Toepassen:** het vertalen van de toekomstgerichte inzichten naar ontwerpprincipes en beleidsadvies voor vandaag. Hiervoor gebruiken we onder andere de opgehaalde inzichten uit een werksessie met beleidsmedewerkers en ontwerpers uit de provincie Zuid-Holland.

De belangrijkste inzichten uit de trendverkenning staan beschreven in dit onderzoeksrapport en de denkrichtingen voor ontwerpprincipes en beleid staan in de bijbehorende handreiking.

Laat je informeren en inspireren door deze trendverkenning en gebruik de inzichten om samen de toekomst van Zuid-Holland vorm te geven.

2. Status quo

Wat is de dagelijkse realiteit van vrouwen? Waar zien we vooral verschillen tussen het leven van vrouwen en van mannen? En hoe werken deze verschillen door in het gebruik van de openbare ruimte? Hieronder beschrijven we in het kort de huidige situatie in Nederland op deze vragen.

De eeuw van het feminisme

De afgelopen eeuw is er veel veranderd in het leven van vrouwen. Het feminisme komt op voor **emancipatie** (het vrijmaken van overheersend gezag of oordeel) van vrouwen (én mannen). Zo werd in 1919 het **vrouwenkiesrecht** ingevoerd en werd in 1956 aan getrouwde vrouwen **handelingsbekwaamheid toegekend** waardoor ze juridische zeggenschap krijgen en bijvoorbeeld zelfstandig contracten kunnen ondertekenen en bankrekeningen openen zonder toestemming van hun man. Uiteindelijk kwam er in 1994 de **Algemene Wet Gelijke Behandeling** die vrouwen onder meer recht geeft op gelijke behandeling bij de toegang tot arbeid, arbeidsvoorwaarden, beloning en sociale zekerheid.

Aan het einde van de jaren negentig overheerste in Nederland een gevoel van een **voltooide emancipatie.** Dit blijkt een **misvatting** waar de afgelopen jaren weer hernieuwde aandacht voor is. Op de wereldwijde ranglijst in The Global Gender Gap Report uit 2025[4] **zakt Nederland 15 plaatsen naar onderen**, naar de 43ste positie, met name doordat minder vrouwen in Nederland op invloedrijke politieke posities terecht komen.[5] Terwijl Noordelijke landen en buurlanden als het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en Ierland in de top-10 staan. Als dit tempo wereldwijd wordt aangehouden (wat nog maar de vraag is), kan het nog 123 jaar duren voordat de Global Gender Gap gedicht is, rond het jaar 2150. Geen wonder dus dat **feministische bewegingen**, zoals Dolle Mina, in de 21ste eeuw weer van zich laten horen.

Land	Ranking 2025	Verandering t.o.v. 2024	Mate waarin ongelijkheidskloof is gedicht (afgerond op gehele %)
IJsland	1	▶	92,6%
Finland	2	▶	87,9%
Noorwegen	3	▶	86,3%
Verenigd Koninkrijk	4	▲10	83,6%
Nieuw-Zeeland	5	▼1	82,7%
Zweden	6	▼1	81,7%
Moldavië	7	▲6	81,3%
Namibië	8	▶	81,1%
Duitsland	9	▼2	80,3%
Ierland	10	▼1	80,1%
NEDERLAND	43	▼15	75,6%

▶ = zelfde ranking; ▲# = stijging (van #) in ranking; ▼# = daling (van #) in ranking

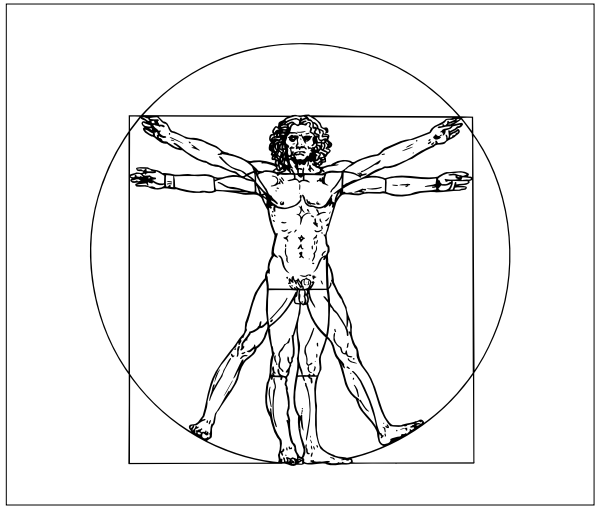
Tabel: Top-10 Ranking WEF Global Gender Gap Index 2025

Bron tabel: Amsterdam Centre for Business Innovation, op basis van The Global Gender Gap Report 2025, World Economic Forum.

4 World Economic Forum, "Global Gender Gap Report 2025," 2025.

5 Universiteit van Amsterdam, „Emancipatie stagneert: Nederland duikelt met 15 plaatsen naar 43ste positie," 13 juni 2025. [Online].

De man als standaard

We leven namelijk nog steeds in **een wereld die gemaakt is voor de 'reference man'**: een man, wit, heteroseksueel, zonder beperking, ongeveer 1,75 meter lang en zo'n 80 kilo zwaar.[6] Dit is de persoon waarop historisch gezien veel in onze wereld is afgestemd en getest. Dit werkt door in het dagelijks leven van iedereen, denk aan het ontwerp van vervoermiddelen, zoals autostoelen die op mannenlichamen zijn gebaseerd. Of aan elektronische apparaten, zoals mobiele telefoons die niet prettig in een vrouwenhand passen. In publieke binnenruimtes zoals kantoren is het klimaatsysteem ingesteld op een prettige temperatuur voor een mannenlichaam en zitten vrouwen met vesten aan of sjaals om achter de computer.[7]

Uiteraard hebben ook niet alle mannen de fysieke eigenschappen van reference man, maar de man als norm werkt niet alleen door in het fysieke ontwerp van producten of de inrichting van ruimtes, maar ook in sociale domeinen. In de medische wereld wordt het **mannenlichaam biologisch als uitgangspunt genomen** en zijn medicijnen jarenlang alleen op mannen getest. Een diagnose voor vrouwen duurt regelmatig jaren omdat medici niet bekend (genoeg) zijn met aandoeningen die vooral bij vrouwen voorkomen.[8] Hierdoor leven vrouwen langer in slechte gezondheid.[9] Door fysieke en mentale klachten vallen vrouwen eerder uit op het werk, wat resulteert in een lagere arbeidsparticipatie. Dit werkt vervolgens weer door in hun financiële situatie.

Over mannen is veel meer data verzameld dan over vrouwen, omdat mannen vaak als 'de gemiddelde mens' worden gezien. Hierdoor is het lastig om kwantitatief en kwalitatief te onderbouwen waar de verschillen zitten simpelweg omdat de gegevens niet zijn verzameld. Dit wordt ook wel de '**gender data gap**' genoemd.[10, 11, 12] Er is steeds meer aandacht voor **een inclusieve samenleving**, waarbij ook de ervaringen van vrouwen worden meegenomen. Want **vrouwen zijn geen minderheid**, maar vormen ruim de helft van de Nederlandse bevolking. In grote steden zijn jonge vrouwen zelfs oververtegenwoordigd ten opzichte van jonge mannen en zeker geen niche doelgroep.

Feministische stedelijke ontwerpers, zoals dr. Nourhan Bassam, laten zien dat de **inrichting van de openbare ruimte niet neutraal** is omdat de mannelijke bias ervoor zorgt dat deze op de voorkeuren van mannen is afgestemd. Zij geeft aan: *"De provincie en de steden daarin hebben een gender, ze zijn niet gender-neutraal ontworpen. Ze zijn historisch gezien ingericht voor een witte, hetero man zonder beperking en soms ook gericht op een sociaal-economische klasse."*[13] Aan de andere kant zien we ook bewegingen opkomen waarin juist de man als standaard wordt gepromoot, zoals in de manosfeer.

6 *Reference Man*. [Film]. Nederland: BNN / VARA, 2022.
7 C. Criado-Perez, Invisible Women, Penguin Random House UK, 2020.
8 Voices for Women, [Online].
9 NOS, „Vrouwen hebben nog altijd meer gezondheidsproblemen dan mannen," 6 maart 2026. [Online].
10 *Reference Man*. [Film]. Nederland: BNN / VARA, 2022.
11 C. Criado-Perez, Invisible Women, Penguin Random House UK, 2020.
12 Universiteit Utrecht, 8 april 2020. [Online].
13 D. N. Bassam, Geïnterviewde, *feminist urbanist en oprichter van The Gendered City*. [Interview]. 7 april 2026.

Gendernormen zorgen voor ongelijkheid

Artikel 1 van de **Nederlandse grondwet** garandeert gelijke behandeling, rechten en kansen aan iedere burger. Dit is de belangrijkste grondgedachte waarop onze samenleving is gebouwd. Toch blijken **gendernormen hardnekkig** en zorgen ze voor verschillende **verwachtingen voor vrouwen** en mannen vanuit de samenleving als geheel. Hierdoor ervaren vrouwen een andere dagelijkse realiteit dan mannen. Laten we een aantal aspecten bekijken waarop dit tot uiting komt, namelijk **economie, leiderschap, veiligheid en mobiliteit**. Daarbij kijken we ook hoe deze de manier beïnvloeden waarop de openbare ruimte wordt ervaren en gebruikt.

Economie en gendernormen

Ondanks de enorme inhaalslag die vrouwen in het onderwijs hebben gemaakt (sinds 2017 zijn vrouwen gemiddeld hoger opgeleid dan mannen) is de economische ongelijkheid tussen mannen en vrouwen in Nederland nog steeds aanzienlijk.[14]

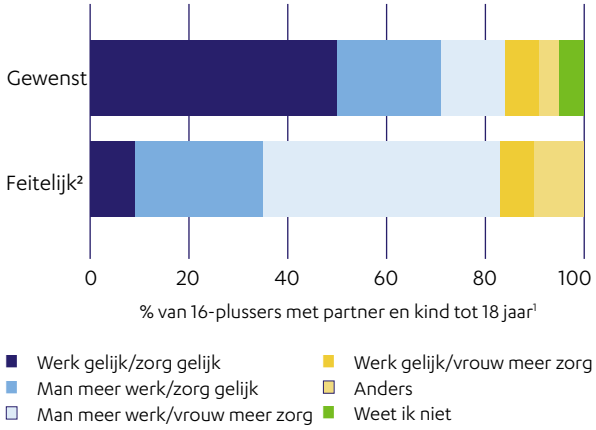
Vrouwen hoger opgeleid, maar krijgen minder betaald dan mannen

Volgens de CBS Emancipatiemonitor 2024 krijgen vrouwen minder betaald dan mannen **voor hetzelfde en vergelijkbaar werk**, ontvangen ze (mede als gevolg daarvan) **minder pensioen** en krijgen ze minder geld uitgekeerd door sociale verzekeringen bij ongevallen. De arbeidsparticipatie van vrouwen is veelal gelijkwaardig aan die van mannen als er geen kinderen in het spel zijn.[15] Uit onderzoek in opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid blijkt dat **44 procent van de vrouwen die werken of werk zoeken tijdens de zwangerschap te maken heeft met discriminatie.**[16] Voor vakbond FNV is dit aanleiding om een meldpunt te openen en harde maatregelen te eisen. *"Zwangerschap is geen defect, maar zo worden vrouwen helaas wel behandeld",* stelt Lisa Viktorsson, bestuurder FNV Vrouwen.[17] Krijgt een heterostel een kind, dan neemt het inkomen van vrouwen in de zes jaren daarna met 35 procent af, terwijl dat van mannen licht groeit. Dit wordt ook wel de **'babyboete'** genoemd.[18]

Zorgtaken vooral door vrouwen uitgevoerd

Ook is de druk op moeders om parttime te werken groot, omdat **zorgtaken nog steeds primair als een vrouwenaangelegenheid worden gezien**. Zorgtaken zijn alle onbetaalde activiteiten die uitgevoerd worden om een huishouden te laten draaien, zoals boodschappen doen, het huis schoonmaken en gezinsleden verzorgen. Het 'anderhalfverdienersmodel' (de man werkt voltijds, de vrouw deeltijds) voert al jaren de boventoon bij hetero-stellen in Nederland. Het blijkt uitermate lastig voor hen om **zorgtaken gelijk te verdelen**. De helft van de stellen zou dit wel willen, maar het gebeurt **slechts in 9% van de gevallen**. Vrouwen werken ook vaker in deeltijd om voor kleinkinderen te zorgen of te kunnen mantelzorgen. [19, 20]

Verdeling betaald werk en zorg voor kinderen, 2024

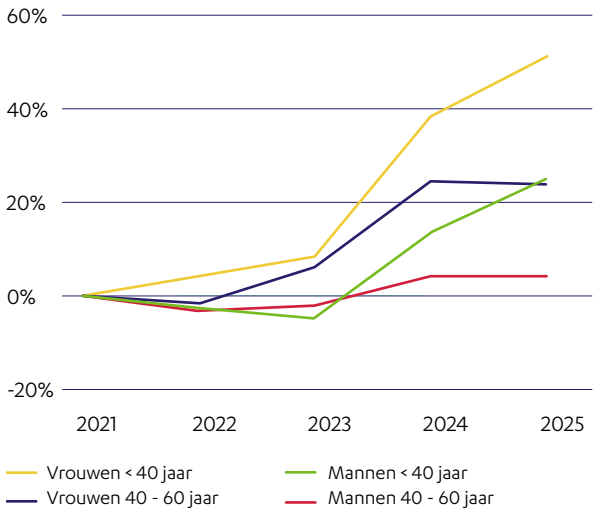
1 Ouders in een man-vrouwkoppel waarin minstens één partner betaald werkt.
2 Bij de feitelijke verdeling is sprake van gelijkheid als er maximaal 4 uur verschil is.

Bron grafiek: CBS

14 Universiteit Utrecht, 8 april 2020. [Online].
15 CBS, „Emancipatiemonitor 2024," 2024. [Online].
16 SEO, „In verwachting van gelijke behandeling," Amsterdam, 2026.
17 FNV, „FNV opent meldpunt voor gediscrimineerde zwangere vrouwen," 9 april 2026. [Online].
18 CBS, „Emancipatiemonitor 2024," 2024. [Online].
19 CBS, „Emancipatiemonitor 2024," 2024. [Online].
20 CBS, „Werkende mantelzorgers in beeld," 14 april 2026. [Online].

Naast concrete zorgactiviteiten zijn er ook nog mentale activiteiten, zoals het plannen van uitjes of verjaardagen onthouden. Dit wordt ook wel de '**mental load**' genoemd en komt in een huishouden vaak op vrouwen aan. Deze gecombineerde werklast kan aanleiding geven tot **stress en burn-out**. Volgens het UWV raken steeds meer vrouwen van onder de 40 jaar arbeidsongeschikt door psychische klachten.[21]

Toename nieuwe WIA-uitkeringen

Bron grafiek: Nieuwsuur

Paradoxaal genoeg vindt het merendeel van de Nederlanders niet dat vrouwen geschikter zijn om kleine kinderen op te voeden dan mannen. Mannen hebben die mening overigens wel vaker dan vrouwen: 36 procent van de mannen is het eens met de stelling dat een vrouw geschikter is om kleine kinderen op te voeden dan een man, terwijl 16 procent van de vrouwen het hiermee eens is.[22]

De zorgtaken, zoals kinderen opvoeden of mantelzorgen, zijn onbetaald en worden niet meegenomen in calculaties van het Bruto Nationaal Product (BNP), terwijl dit type werk ervoor zorgt dat de samenleving economisch blijft draaien. Vrouwen betalen daarbovenop standaard meer voor verzorgende producten en diensten, van scheermesjes die duurder zijn tot bijvoorbeeld de kapper, waarbij eenzelfde korte coupe voor Jamilla meer kost dan voor Jeroen. Dit wordt ook wel de '**pink tax**' genoemd.[23]

Een derde van de vrouwen geeft aan als gevolg van een gezondheidsprobleem beperkt te zijn in activiteiten. Bij de mannen was dat een kwart. De nettoarbeidsparticipatie, de arbeidsduur en de economische zelfstandigheid van vrouwen met een beperking zijn lager dan die van mannen met een beperking. De man-vrouwverschillen zijn bovendien groter dan in de groep zonder een beperking.[24]

Economische ongelijkheid en de openbare ruimte

Deze economische ongelijkheid sijpelt ook door in de openbare ruimte. Door hun zorgtaken bewegen vrouwen zich vaker met bijvoorbeeld een kinderwagen, boodschappentassen of samen met een oudere inclusief rollator door de straten. Omdat **zorgtaken niet worden meegenomen in berekeningen van economische welvaart**, zoals het BNP, worden ze als minder belangrijk gezien in onze samenleving en is de inrichting van de openbare ruimte vaak niet ingericht op dit type gebruik. Daarnaast biedt financiële ruimte meer **keuze in type vervoer en in de voorzieningen** die je kunt gebruiken in de openbare ruimte. Mannen kunnen hierdoor gemiddeld gezien makkelijker een auto aanschaffen, even een taxi nemen of een kopje koffie drinken op een caféterras.

Leiderschap en gendernormen

De **mogelijkheid om mee te beslissen**, de **zeggenschap** over wat van belang is en wat niet wordt ook wel '**definitiemacht**' genoemd. Het bepaalt wie er wel of niet aan de knoppen kan zitten en daarmee invloed kan uitoefenen hoe een samenleving wordt ingericht. Gendernormen spelen een belangrijke rol in wie er geschikt wordt geacht om een leidende positie te bekleden en een stempel kan drukken op de samenleving.

21 NOS, „Steeds meer jonge vrouwen arbeidsongeschikt wegens psychische klachten," 13 november 2025. [Online].

22 CBS, „Emancipatiemonitor 2024," 2024. [Online].

23 Nu.nl, „Vrouwen betalen meer voor hetzelfde product met de 'pink tax'," 4 augustus 2019. [Online].

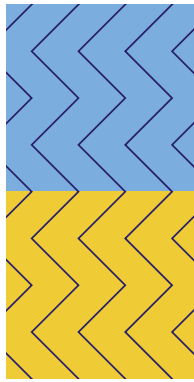
24 CBS, „Emancipatiemonitor 2024," 2024. [Online].

Vrouwen sterk ondervertegenwoordigd in bestuur
Vrouwen zijn sterk ondervertegenwoordigd in alle lagen van het openbaar bestuur, in bestuursraden van de 5000 grootste ondernemingen in Nederland en in de wetenschappelijke top.[25] Nederland is wereldwijd een van de weinige landen die **nog nooit een vrouwelijke premier** heeft gehad. Het Koninkrijk der Nederlanden had er echter al negen in de overzeese gebieden.[26] **Slechts 28 procent van de wethouders is vrouw**[27] en in meer dan 80 gemeenten zit de komende vier jaar geen enkele vrouw in het college.[28] Vrouwelijke politici hebben ook meer te maken met online agressie en intimidatie dan mannelijke politici.[29] **In kunst, cultuur en media zijn vrouwen ook ondervertegenwoordigd**. In musea zijn sporadisch vrouwelijke kunstenaars te bewonderen, vrouwen vallen minder in de prijzen (van Nobelprijs tot architectuurprijzen tot film- en boekenprijzen). Daarnaast zijn **vrouwen minder vaak te beluisteren in de media** dan mannen. Hierdoor kunnen zij minder hun stempel drukken op de samenleving.[30]

Wetgeving om scheve verhouding recht te trekken
De afgelopen jaren is hiervoor meer aandacht gekomen en wordt ook **via wetgeving stimulans** gegeven, zoals **de wet 'ingroeiquotum en streefcijfers'** uit 2022, die moet zorgen voor een evenwichtige verhouding tussen mannen en vrouwen in topfuncties bij grote bedrijven. Het aantal vrouwelijke hoogleraren stijgt al jaren licht en zit nu op 30 procent, waarmee Nederland een **middenmoter in Europa** is. Op technische universiteiten is het aandeel vrouwelijke hoogleraren het kleinst.[31] Volgens het CBS heeft **35 procent van de promovendi te maken met ongewenst gedrag**, waar vrouwen meer mee te maken krijgen dan mannen.[32] Gerenommeerde universiteiten, zoals TU Delft, liggen onder vuur vanwege hun **onveilige werkcultuur.**[33] Dit alles werkt bij vrouwen het afzien van een baan in de wetenschap in de hand.

Leiderschap en de openbare ruimte
Bestuur is de plek waar keuzes worden gemaakt die van invloed zijn op de openbare ruimte. Een onder vertegenwoordiging van vrouwen in bestuursraden en de politiek kan zorgen voor een openbare ruimte die minder op hen is afgestemd. Als we specifiek naar het ontwerp van de fysieke openbare ruimte kijken is de instroom bij studies als bouwkunde al jaren evenwichtig in man-vrouw verhouding, maar is er daarna sprake van een '**leaky pipeline**' en werken er **minder vrouwen bij architecten- en ontwerpbureaus** dan mannen, laat staan dat ze partner worden bij deze bureaus. Redenen hiervoor zijn onder andere de competitieve sfeer (de 'starchitect'), een hiërarchische werkcultuur, te veel aandacht voor efficiëntie en te weinig aandacht voor de maatschappelijke meerwaarde van een ontwerp.[34] Ook belangrijke architectuurprijzen, zoals de Pritzkerprijs, worden vrijwel nooit uitgereikt aan vrouwen en **Rijksbouwmeesters zijn overwegend man**.[35] Een gebrek aan een vrouwelijk perspectief in juist dit vakgebied zorgt ervoor dat de openbare ruimte ontworpen blijft vanuit het mannelijk perspectief. **Representativiteit** kan helpen om vrouwen te laten zien welke mogelijke rollen ze kunnen innemen in zowel de openbare binnen- als buitenruimte.

25 Universiteit Utrecht, 8 april 2020. [Online].
26 NEMO, „Caribisch Nederland koos wél voor vrouwelijke premiers," 29 oktober 2025. [Online].
27 Een Vandaag, AVROTROS, „Veel stemmen naar vrouwen, maar gemeentebestuur blijft mannenbolwerk: dit is waarom," 20 juni 2026. [Online].
28 NPO Radio 1, KRO-NCRV, „Aantal vrouwelijke wethouders stagneert: 'Zien weinig vrouwen in de politiek, waardoor er geen voorbeeldrollen zijn'," 16 juli 2026. [Online].
29 Atria & Ipsos I&O, „"Ga aardappelen schillen of zoiets", Onderzoek naar de omvang, aard en gevolgen van online agressie en geweld tegen vrouwelijke politici in Nederland," februari 2024. [Online].
30 Universiteit Utrecht, 8 april 2020. [Online].
31 Rathenau, „Het aandeel vrouwelijke hoogleraren in Nederland en EU-landen," 11 december 2025. [Online].
32 CBS, „Ruim 2 op de 5 gepromoveerden werken als docent of arts," 24 maart 2026. [Online].
33 NRC, „Werknemers TU Delft overwegen vertrek door onveilige sfeer: 'Het is een gevecht tegen de bierkaai'," 12 mei 2025. [Online].
34 A. Prins, „De leaky pipeline verdient meer onderzoek," *Mevr. de Architect 2.0*, pp. 10-13, 2026.
35 De Architect, *Bijeenkomst Pakhuis De Zwijger,* Amsterdam, 2026.

Veiligheid en gendernormen

Als het over zelfbeschikking van het eigen lichaam gaat heeft de #metoo-beweging zichtbaar gemaakt hoe groot het probleem van machtsongelijkheid in combinatie met seksuele intimidatie in de samenleving is. Hierbij is het belangrijk te kijken naar 'veilig zijn' en 'veilig voelen' en hoe deze twee aspecten in elkaar overlopen.

Vrouwen zijn vooral slachtoffer van seksueel overschrijdend gedrag en geweld

Ook al zijn **mannen even vaak als vrouwen slachtoffer van geweldsdelicten**, er bestaan wel verschillen in het type delict. **Bij vrouwen gaat het twee keer zo vaak als bij mannen om seksueel overschrijdend gedrag**. Bijna een vijfde van de vrouwen van zestien jaar of ouder geeft aan in het afgelopen jaar slachtoffer hiervan te zijn geweest. Dit overschrijdend gedrag kan offline of online plaatsvinden, met of zonder fysiek geweld, binnenshuis of buitenshuis. Van alle vormen zijn vrouwen vaker slachtoffer dan mannen. Voor alle vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag geldt dat het **met name jonge vrouwen en vrouwen met een biseksuele oriëntatie** zijn die slachtoffer worden. **De daders van geweldsdelicten zijn veelal man (88%).**[36] In de afgelopen vijf jaar werden jaarlijks gemiddeld 43 vrouwen in Nederland het slachtoffer van moord of doodslag. Dat is **één vermoorde vrouw per acht dagen**. Bij ongeveer de helft was een partner of ex-partner de (vermoedelijke) dader.[37]

Ook hier ontstaat een 'gender data gap' want **seksuele delicten worden relatief weinig aangegeven.** De belangrijkste reden voor slachtoffers om het delict niet bij de politie te melden of aan te geven is **omdat 'het toch niets helpt'**. Bij deze delicten worden vaker dan bij de andere delicten 'angst voor een vervelende reactie of wraak' en 'schuld- of schaamtegevoel' als redenen genoemd om niet te melden of geen aangifte te doen.[38, 39] Naast fysiek geweld worden **vrouwen vaker dan mannen geconfronteerd met respectloos gedrag door onbekenden op straat.** Vergeleken met hetero-seksuele mensen hebben homoseksuele mensen, bi-plus vrouwen en mensen met een andere seksuele oriëntatie er vaker mee te maken. Stedelingen worden er vaker mee geconfronteerd dan mensen die niet in een stedelijke gemeente wonen.[40]

Vooral jonge vrouwen voelen zich onveilig in het dagelijkse leven

Vrouwen voelen zich vaker onveilig dan mannen en jongeren vaker dan ouderen. **Het meest onveilig voelen zich jonge vrouwen van 15 tot 25 jaar.** Van hen voelt 60 procent zich weleens onveilig in het algemeen en 28 procent voelt zich weleens onveilig in de eigen buurt. Deze percentages zijn **ruim twee keer zo hoog als die van de mannen** in dezelfde leeftijdsgroep (respectievelijk 27 procent en 13 procent). In elke leeftijdsgroep voelen vrouwen zich vaker onveilig dan mannen. Homoseksuele en biseksuele mannen voelen zich vaker onveilig dan heteroseksuele mannen, en biseksuele vrouwen vaker dan heteroseksuele of lesbische vrouwen.[41]

36 CBS, „Veiligheidsmonitor 2025," 2 maart 2026. [Online].

37 CBS, „Aantal vrouwen gedood door partner of ex in 15 jaar onveranderd," 11 november 2025. [Online].

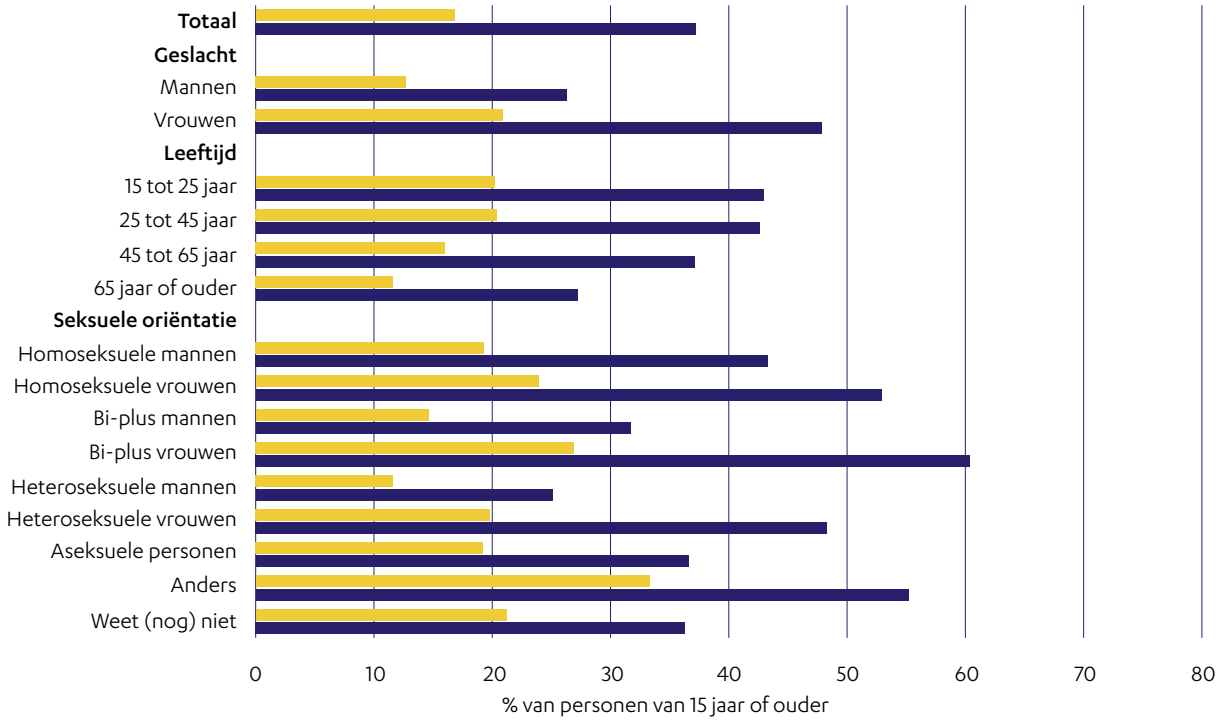
38 CBS, „Emancipatiemonitor 2024," 2024. [Online].

39 CBS, „Veiligheidsmonitor 2025," 2 maart 2026. [Online].

40 CBS, „Veiligheidsmonitor 2025," 2 maart 2026. [Online].

41 CBS, „Veiligheidsmonitor - Hoofdstuk Veiligheidsbeleving," 2 maart 2026. [Online].

Onveiligheidsgevoelens - naar kenmerken, 2025

- Voelt zich weleens onveilig in eigen buurt
- Voelt zich weleens onveilig in het algemeen

Bron grafiek: CBS

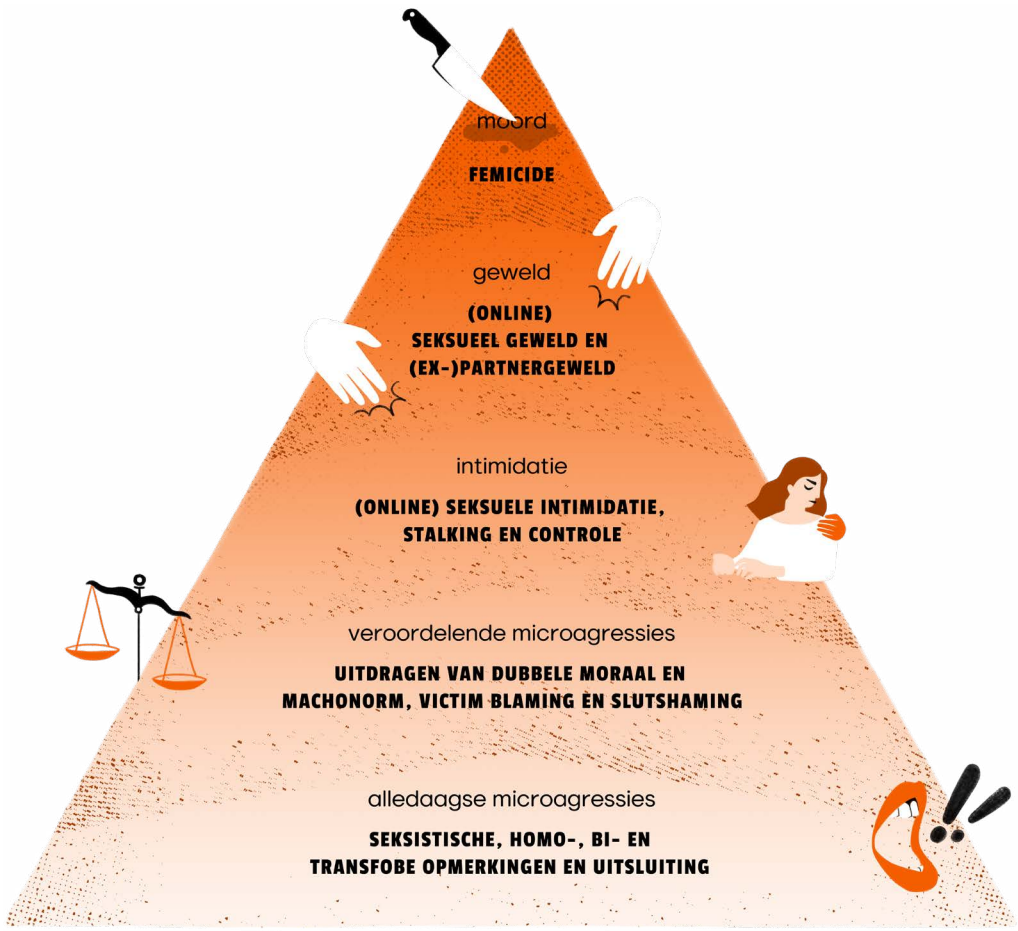
De (on)veiligheidsbeleving wordt gevoed door alles wat iemand in zijn dagelijkse leven meemaakt, binnenshuis, in de openbare ruimte, op het werk en online. Zie hiernaasteen paar resultaten uit de CBS Emancipatiemonitor[42] die tonen hoe het dagelijks leven van vrouwen wordt beïnvloed door geweld of ongewenst gedrag:

- Vrouwen zijn vaker slachtoffer van huiselijk geweld dan mannen
- Vrouwen krijgen vaker te maken met ongewenst gedrag op het werk dan mannen
- Vooral vrouwen zijn slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag
- Meer vrouwen dan mannen zijn slachtoffer van online stalking

"Jongens zetten elkaar aan tot grensoverschrijdend gedrag. Dat kan zijn naar meiden, maar dat kan ook zijn in een boom klimmen, winkeldiefstal, meer bier drinken dan je wilt of vandalisme. Het bewijzen van mannelijkheid gaat door grensoverschrijding." Jens van Tricht, oprichter Emancipator[43]

42 BS, „Emancipatiemonitor 2024," 2024. [Online].

43 J. v. Tricht, Geïnterviewde, *oprichter Emancipator*. [Interview]. 16 april 2026.

Piramide van Geweld, Illustraties Caroline Cracco, 2025, Act4Respect (Rutgers, Atria & COC)

De piramide van geweld van Rutgers, Atria en Act4respect[44], toont dat **alledaagse seksistische grappen en microagressies aan de basis liggen van ernstigere vormen van gendergerelateerd geweld** en uiteindelijk kan uitmonden in femicide. Onveiligheid en intimidatie zijn geen incidenten maar de zichtbare top van een veel breder probleem. Het is daarom belangrijk alledaagse microagressies niet te normaliseren of bagatelliseren maar serieus te nemen. Een ruime meerderheid van de bevolking is het eens met de stelling dat het goed is dat vrouwen het niet pikken als mannen ongevraagde seksuele opmerkingen maken.[45]

Veiligheid en de openbare ruimte

De ongewenste seksuele aandacht, intimidatie en pestgedrag in al deze verschillende dagelijkse sferen, ook wel microagressies genoemd, zorgt bij vrouwen uiteindelijk voor hogere gevoelens van onveiligheid, ook in de openbare ruimte. Dit begint al op jonge leeftijd. **Het aantal kinderen dat elke dag buiten speelt is tussen 2022 en 2024 gehalveerd**[46], **en uit Belgisch onderzoek blijkt dat meisjes nog minder buiten spelen dan jongens**[47]. Vanaf circa hun twaalfde levensjaar verdwijnen steeds meer meiden uit het straatbeeld. Hen wordt daarnaast geleerd om voorzichtig te zijn waardoor ze eerder kiezen voor een gecontroleerde omgeving dichtbij huis terwijl jongens vaker naar pleinen of parken gaan waar minder toezicht is.[48] **Als ze naar buiten gaan passen vrouwen hun gedrag aan** om zichzelf te beschermen door te

44 Act4Respect, „De piramide van geweld.," 2025. [Online].

45 CBS, „Emancipatiemonitor 2024," 2024. [Online].

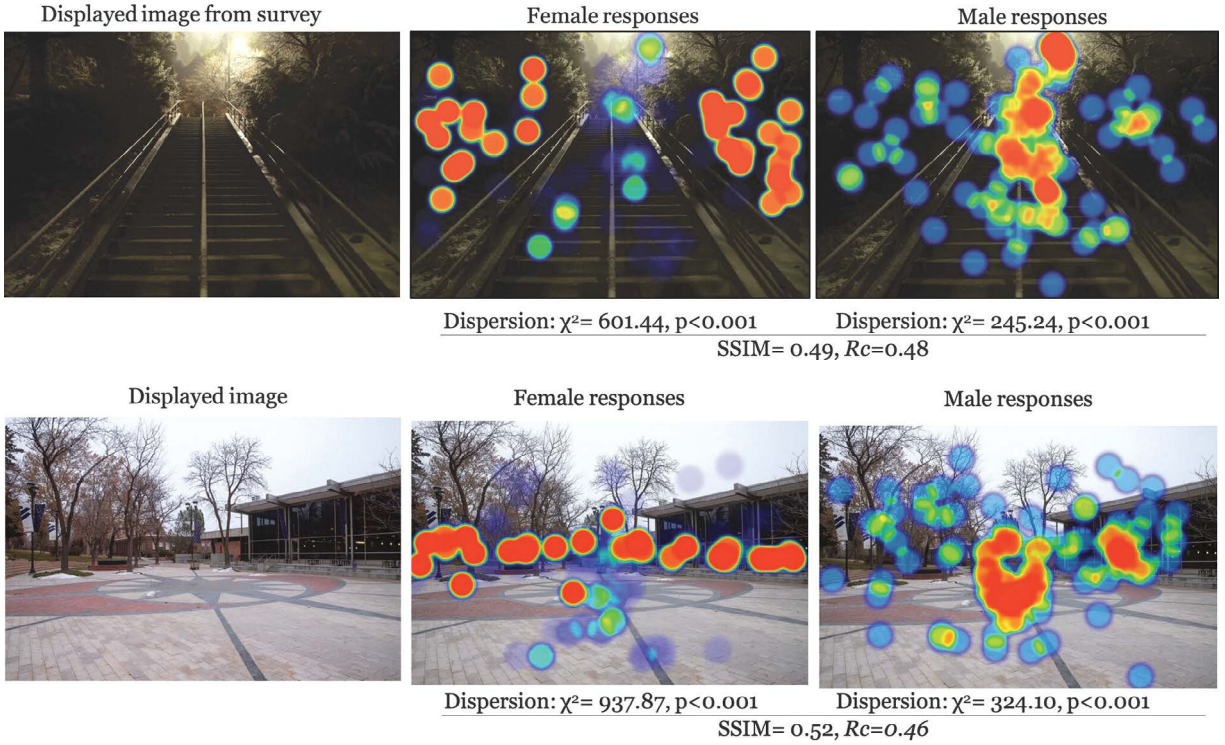
46 Jantje Beton, „Jantje Beton slaat alarm: steeds minder kinderen spelen buiten!," 3 april 2024. [Online].

47 RT, „Aantal kinderen dat buiten speelt met meer dan kwart gedaald op 5 jaar tijd," 28 mei 2025. [Online].

48 Gemeente Amsterdam, „Verkenning Ruimte voor Iedereen," 2026 april 2026. [Online].

reizen op andere tijdstippen, via andere routes, met een voortdurende afweging van risico's. Dit wordt ook wel '**safety work**' genoemd.[49] Uit eye-tracking onderzoek blijkt dat vrouwen **de openbare ruimte continu scannen** terwijl mannen vooral voor zich uit kijken.[50]

Door met een koptelefoon op te lopen sluiten vrouwen zichzelf af van ongewenste opmerkingen. In de handtas gaat pepperspray mee. Vrouwen bellen hardop met iemand (soms ook zogenaamd) ter bescherming. Ze sturen hun live-locatie door zodat familie of vrienden kunnen zien waar ze zich bevinden en zetten een capuchon op zodat hun lange haar niet zichtbaar is.[51] De meeste coping-strategieën en tactieken komen neer op **zo weinig mogelijk zichtbaar zijn**. Vrouwen zijn hiervoor nog erg op zichzelf aangewezen omdat er weinig handelingsperspectieven zijn die direct hulp opleveren. De manieren waarop vrouwen geleerd hebben de risico's te beperken gaan echter in grote mate **ten koste van hun vrijheid**. Als we kijken naar femicide vindt 80 procent van de zaken binnenshuis plaats, maar dat betekent nog steeds dat 20 procent buitenshuis plaatsvindt, zoals op straat.[52] Vrouwen kunnen minder dan mannen 'gewoon zijn' in de openbare ruimte en er ontspannen.[53]

Bron: Brigham Young University

49 C. Criado-Perez, Invisible Women, Penguin Random House UK, 2020.

50 R. A. Chaney, „Gender-Based Heat Map Images of Campus Walking Settings: A Reflection of Lived Experience," Violence and Gender, vol. 11, nr. 1, pp. 35-42, 2024.

51 Pointer, KRO-NCRV, „Overzicht van plekken waar vrouwen zich onveilig voelen ontbreekt bij veel gemeenten," 24 november 2025. [Online].

52 Universiteit Leiden, „Factsheet femicide in Nederland," 2025. [Online].

53 Kenniswerkplaats Leefbare Wijken, „Ruimte voor meiden op Zuid," april 2024. [Online].

De Nederlandse overheid erkent dat vrouwen in vergelijking met mannen een sociaal onveiliger leven leiden in Nederland. Om deze ongelijkheid te verkleinen, nam de overheid de afgelopen jaren verschillende maatregelen, zoals de **nieuwe Wet seksuele misdrijven** waarin seksuele intimidatie strafbaar is geworden.[54] Daarnaast is het **programma Veilige Steden** opgezet, waarin gemeenten worden aangemoedigd de openbare ruimte veiliger te maken.

Mobiliteit en gendernormen

Als we kijken naar mobiliteitsgedrag dan zien we dat gendernormen in de verdeling van werk en zorg plus de feitelijke en ervaren onveiligheid zoals hiervoor beschreven doorwerken in mobiliteitsgedrag van vrouwen.

Vrouwen doen aan ketenreizen en mannen reizen meer lineair

Vrouwen verplaatsen zich vaker maar leggen minder kilometers af dan mannen. Ze pakken iets vaker de fiets om ergens naartoe te gaan[55], en gaan ook vaker te voet of met de trein en bus, tram of metro dan mannen.[56] Vrouwen rijgen allerlei ritjes aan elkaar, van huis naar school om kinderen te droppen, dan naar werk en uit werk langs de supermarkt en daarna nog even langs een zorgbehoevende ouder om vervolgens weer langs school te gaan om kinderen op te pikken en uiteindelijk thuis te komen. Dit type mobiliteitsgedrag wordt ook wel '**trip chaining**' genoemd of '**ketenreizen**' en komt omdat vrouwen meer zorgtaken op zich nemen en vaker in deeltijd werken.[57] Terwijl mannen vaker voltijds werken en veelal lineair reizen om zo snel mogelijk van huis naar werk te gaan en vice versa. Omdat vrouwen vaker in deeltijd werken of in shift-werk, reizen ze ook vaker buiten spitsuren, terwijl juist in deze daluren minder frequent ov-vervoer wordt ingezet. Daarnaast vallen daluren vaker op momenten dat het donker is of dat er weinig andere mensen op straat zijn, wat bijdraagt aan een onveiliger gevoel tijdens het reizen. Afhankelijk van de doorberekening van OV-ritten kan **dit type reizen financieel ongunstiger** uitvallen dan lineair reizen, omdat overstappen en meerdere keren in- en uitchecken een reis duurder maakt.[58] De eerder beschreven economische ongelijkheid zorgt ervoor dat **vrouwen minder toegang hebben tot vervoermiddelen die relatief duur zijn**, zoals taxi's of (deel)auto's. Dit valt onder de noemer **vervoersarmoede**.

Mobiliteit en de openbare ruimte

Doordat vrouwen zich onveiliger voelen dan mannen in de openbare ruimte reizen ze ook anders. Ze **vermijden** bepaalde plekken, met name als het donker wordt. Ze fietsen bijvoorbeeld niet meer door een park als de avond invalt en kiezen voor een **alternatieve route. Dit omrijden zorgt voor meer reistijd voor vrouwen.** Het **OV en stations** zijn vaak genoemde locaties waar vrouwen aangeven zich onveilig te voelen. Redenen hiervoor zijn onder andere de afwezigheid van mensen in de avond of juist de aanwezigheid van 'ongure types' die lastigvallen en naroepen, afwezigheid van huizen rondom OV-punten en weinig ruimtelijk overzicht door tunnels en pilaren.[59, 60] **In het verkeer zelf komen mannen vaker om dan vrouwen.**[61] Volgens gedragsexperts komt dit doordat mannen over het algemeen **meer risicogedrag** vertonen, bijvoorbeeld fietsen zonder helm en hard rijden in de auto.[62]

Ook op het thema mobiliteit zien we gender data gaps ontstaan. De transportsector is een beroepsgroep waarin met name mannen werkzaam zijn. **Vervoersmodellen houden nog weinig rekening met genderverschillen in ervaringen en behoeften op mobiliteit.** Modellen

54 Rijksoverheid, „Intimidatie en geweld tegen meisjes en vrouwen tegengaan," n.b.. [Online].

55 CBS, „Hoeveel fietsen inwoners van Nederland?," 2023. [Online].

56 CBS, „Hoeveel reisden inwoners van Nederland en hoe?," 2023. [Online].

57 C. Criado-Perez, Invisible Women, Penguin Random House UK, 2020.

58 C. Criado-Perez, Invisible Women, Penguin Random House UK, 2020.

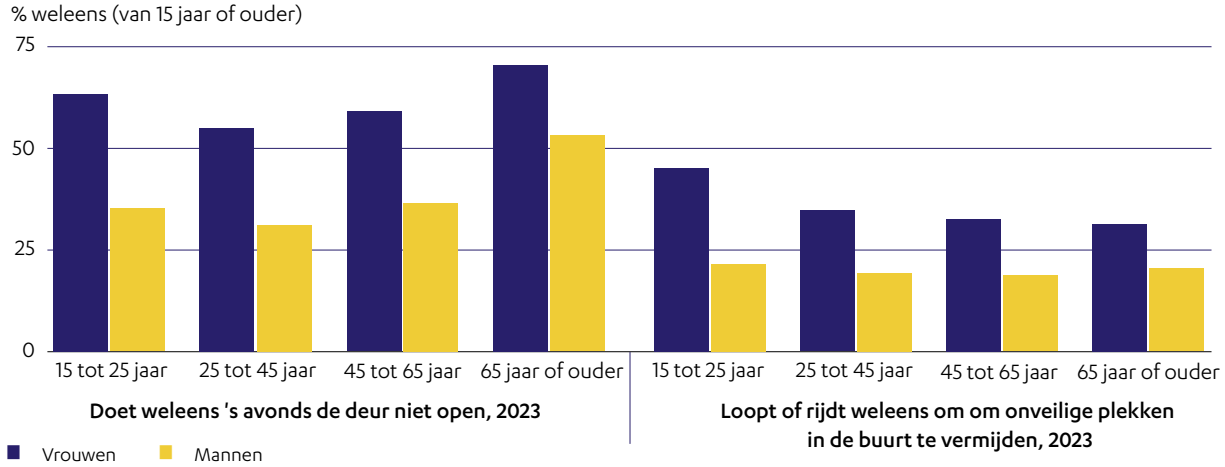
59 Pointer, KRO-NCRV, „Overzicht van plekken waar vrouwen zich onveilig voelen ontbreekt bij veel gemeenten," 24 november 2025. [Online].

60 Pointer, KRO-NCRV, „Op deze kaart onthullen duizenden vrouwen onveilige plekken in Nederland – check je buurt," 16 september 2025. [Online].

61 CBS, „Meer verkeersdoden in 2025," 9 april 2026. [Online].

62 NRC, „Opnieuw stijging verkeersslachtoffers, groei bestaat uit oudere mannen," 9 april 2026. [Online].

Vermijdingsgedrag, 2023

Bron grafiek: CBS

zijn bijvoorbeeld gefocust op losse ritten in plaats van op trip chaining. Ook over de motieven van mobiliteit zouden meer naar sekse geaggregeerde data verzameld kunnen worden om inzicht te kunnen krijgen in de verschillen. Traditioneel onderzoek naar vervoersarmoede gaat vaak over toegang tot vervoersmiddelen en laat psychologische factoren nog vaak buiten beschouwing. Een studie van de Europese Commissie wijst op een **gebrek aan gedetailleerde en gesegmenteerde gegevens** over gender in Europese mobiliteitsonderzoeken.[63] Uit onderzoek van Pointer komt naar voren dat het grootste en meest omvattende onderzoek naar sociale veiligheid, de OV-klantenbarometer, al sinds 2018 niet meer vraagt naar geslacht of gender. De NS laat weten te overwegen 'de gendervraag' helemaal weg te halen uit de Stationsbelevingsmonitor vanwege privacyredenen.

Nadelige effecten voor vrouwen én de maatschappij

Het voorgaande laat zien dat de dagelijkse realiteit van vrouwen anders is dan van mannen. Dit heeft niet alleen gevolgen voor vrouwen maar voor de gehele samenleving.

Intersectionele doorwerking

De beschreven **gendernormen en de effecten** daarvan op het dagelijks leven van vrouwen worden nog eens **versterkt als we intersectioneel kijken**: voor bijvoorbeeld vrouwen met een beperking of voor vrouwen van kleur is de ruimte nog minder toegankelijk.[64] Zij ervaren de negatieve effecten van een vrouw zijn gecombineerd met andere kenmerken waarop normen worden geprojecteerd, met als gevolg **dubbele discriminatie**. Dit geldt deels ook voor mannen die niet voldoen aan de norm, zoals mannen met een beperking. De gender data gap laat zich ook hierbij extra gelden, omdat er weinig data worden verzameld waarbij relaties gelegd kunnen worden tussen gender en andere persoonskenmerken.

Ongelijkheid beïnvloedt economische productiviteit

Doordat vrouwen niet alleen meer onbetaalde zorgtaken verrichten maar ook vaker uitvallen op werk, zijn ze **minder beschikbaar voor betaald werk.** Simulaties door SEO Economisch Onderzoek wijzen uit dat een **gelijke verdeling** van het totale arbeidsvolume tussen mannen en vrouwen zou zorgen voor een **toename van het Nederlandse bbp** met 10,8 miljard euro (ongeveer € 1.051 per huishouden per jaar) en een lagere (inkomens) ongelijkheid.[65] Onbetaalde zorgtaken worden niet meegenomen in het berekenen van het BNP. Het financieel waarderen hiervan blijft bij inschattingen van bijvoorbeeld McKinsey en zou ca. €10 biljoen toevoegen aan de wereldwijde economie, wat neerkomt op ca. 13% van het wereldwijde BNP.[66]

63 Europese Commissie - Joint Research Center, „Women in European Transport with a focus on Research and Innovation," 3 september 2019. [Online].

64 T. Caton, „Voor een oudere vrouw van kleur is de stad anders dan voor een witte, jonge moeder," *Blauwe Kamer*, pp. 38-39, 2026.

65 SEO, „Publicatie Gendergelijkheid," 1 12 2019. [Online].

66 McKinsey, „The power of parity," september 2015. [Online].

En nu?

Deze **situatieschets** toont nog maar het **topje van de ijsberg** als het gaat om de invloed van gendernormen op de inrichting van onze samenleving omdat niet alles wordt gemeld en genderspecifieke data niet altijd worden verzameld. Het laat zien dat de inrichting van onze samenleving met een centrale rol voor het mannelijk perspectief ook tot uiting komt in de openbare ruimte. Het fysieke en sociale zijn niet te scheiden van elkaar. **Achterstanden uit het verleden blijven doorwerken in het heden en de toekomst.**

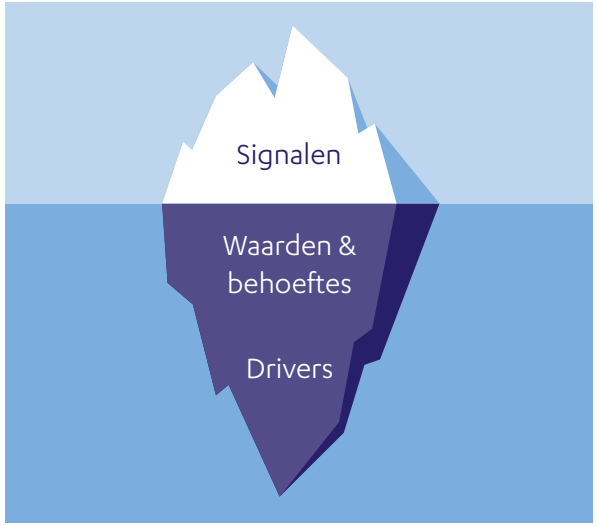
Daarom is het van belang om **toekomstrichtingen** te verkennen die **andere mogelijkheden** laten zien. **Voorlopers en veranderaars** zetten verschuivingen in gang die laten zien dat het dagelijks leven voor iedereen prettig kan worden gemaakt, ook in de openbare ruimte.

In het volgende deel laten we aan de hand van vier trends mogelijke toekomstpaden zien die de samenleving én dus de inrichting van de openbare ruimte raken en kunnen veranderen zodat deze in de toekomst vrouwvriendelijker wordt.

3. Trendanalyse

Inleiding

Trends zijn verschuivingen in waarden en behoeftes in de samenleving. Ze komen vaak langzaam op in een bepaalde subgroep in de maatschappij en verspreiden zich (al dan niet) verder door de samenleving en kunnen uiteindelijk de norm worden. De **signalen van verandering zijn nu al zichtbaar in de wereld om ons heen**, zowel offline als online. Trendonderzoek is een methode om deze signalen te herkennen, te analyseren en te verkennen wat de trends kunnen betekenen voor de toekomst van een specifiek thema. In dit geval is het thema 'vrouwvriendelijke openbare ruimte' het startpunt voor de trendverkenning.

Bron beeld: Studio Elsewhere

Bij trendonderzoek is het doel niet het voorspellen van trends maar **het open verkennen van verschillende mogelijke toekomstrichtingen**. De trendanalyse biedt inspiratie om de toekomst van een thema gezamenlijk te bespreken en geeft handelingsperspectief naar de toekomst toe. Naast het in de inleiding genoemde trendmodel werken we bij het analyseren van trends met zogenaamde "**trendniveaus**".[67]

We verzamelden signalen die zichtbaar zijn, zowel offline als online. Vervolgens bespraken we deze signalen met meerdere trendonderzoekers en groepeerden we deze op basis van overlap in waarden en behoeftes. Daarna bekeken we welke drijvende krachten er vooral voor zorgen dat deze signalen en bijbehorende behoeftes nu opkomen.

Samen met medewerkers van de provincie Zuid-Holland bespraken we deze eerste clustering, scherpten deze aan en legden deze in een **werksessie** voor aan geïnteresseerde betrokkenen uit de provincie, zoals gemeenteambtenaren en ontwerpers. Zij brainstormden vervolgens over toepassingen van de trends op het thema vrouwvriendelijke openbare ruimte vanuit hun eigen werkgebied en expertise.

Op de volgende pagina's delen wij **vier trends** die zichtbaar werden vanuit de verzameling van signalen op het thema vrouwvriendelijke openbare ruimte, namelijk:

- P(l)acemaking
- Saamveilig
- Femme Norm
- Emenscipatie

67 E. Dragt, How to Research trends, BIS Publishers, 2023.

Voor elke trend beschrijven we het volgende:

- Waarom komt deze trend nu op?
- Wat houdt deze trend in?
- Welke behoeftes raakt deze trend aan?
- Welke signalen laten zien dat deze trend nu speelt?
- Wat zijn inspirerende cases van voorlopers?
- Welke kansen biedt deze trend de provincie Zuid-Holland?

De inzichten uit de twaalf gesprekken met veranderaars zijn meegenomen in de analyse en worden in de tekst soms geïllustreerd met een citaat.

Niet alle inhoud van dit trendrapport zal direct toepasbaar zijn binnen je dagelijkse werk, maar dat maakt de inzichten niet minder waardevol. Probeer **zo open mogelijk** te kijken naar de inhoud en hierop te **reflecteren** voor je werkgebied.

- Welke trends herken je en welke niet?
- Welke eigen aannames worden zichtbaar?
- Welke eigen normen worden blootgelegd?

Dit **verruimt je blik** op het thema waardoor je een vraagstuk anders gaat benaderen, uiteenlopende perspectieven meeneemt of een keuze eerder ter discussie stelt.

Anders denken is anders doen!

P(l)acemaking

Gastvrijheid als nieuwe standaard

Kernwoorden: Beleven, Ervaren, Welzijn, Menselijk, Gastvrij, Vertraging, Aandacht, Zorg, Zintuigelijk, Gezelligheid, Leefbaarheid.

Waarom komt deze trend nu op?

Na de Tweede Wereldoorlog was tijdens de wederopbouw de ontwerpstijl genaamd Modernisme populair en bleef dat tot rond de jaren tachtig van de twintigste eeuw. Deze ontwerpstroming staat voor **functionaliteit, rationaliteit en efficiëntie** waarbij veel beton, glas en staal werd gebruikt. Een voorbeeld hiervan is het ontwerp van het gebied de Lijnbaan in Rotterdam. **De auto** was in die tijd in opkomst als vernieuwend vervoermiddel en daar werd in de ontwerpen veel ruimte voor gegeven. Deze modernistische erfenis zien we in het huidige straatbeeld terug: circa de helft van alle publieke ruimte wordt inmiddels ingenomen door autowegen en parkeerplaatsen.[68] Wat overblijft **versteent**: tussen 2019 en 2024 verdween er in de 32 grootste gemeenten 658 hectare openbaar groen.[69] In de parken die er zijn voelen vrouwen zich structureel onveilig en **kinderen, vooral meiden, spelen minder buiten**.[70] De openbare ruimte werd ingericht om zo efficiënt mogelijk doorheen te bewegen en niet zozeer als een plek om te verblijven. De Amerikaanse activiste Jane Jacobs verzette zich in de hoogtij dagen van het modernisme al tegen de top-down benadering van veelal mannelijke stadsplanners. Veel van haar ruimtelijke uitgangspunten vormen de basis waarop de trend p(l)acemaking rust, zoals ‘ogen op straat’, divers gebruik van de ruimte en bewoners betrekken bij het ontwerp.[71]

68 NPO Radio 1 - EenVandaag, „Feit of Fictie: Wordt de helft van de openbare ruimte bezet door stilstaande auto's?,” 18 maart 2026. [Online].

69 Natuur en Milieu & SWECO, „Tekort aan groen in Nederlandse steden,” december 2024. [Online].

70 Gebiedsontwikkeling.nu, „Genderongelijkheid in het publiek domein: vrouwen voelen zich minder veilig in het groen,” 13 september 2022. [Online].

71 Rosa, Jane Jacobs Society, Fluxus, *Stadsgesprek vrouwveiligheid voor iedereen*, Zaandam, 2026.

Wat houdt deze trend in?

Het modernisme wordt steeds meer gezien als een ontwerprichting die gericht is op het dagelijkse leven van met name mannen. Sommigen zien het zelfs als een vijandig ontwerp dat mensen wegjaagt uit de buitenruimte. Denk aan 'hufter proof'-ontwerp dat makkelijk te onderhouden is, maar niet erg vriendelijk oogt. Als tegenreactie zien we een verschuiving van de ruimte ontwerpen als efficiënte machine naar **de ruimte ontwerpen als gastvrije leefomgeving**. Het gaat niet langer alleen om de afwezigheid van gevaar, maar om **de aanwezigheid van positieve veiligheid**: een omgeving die **uitnodigt om te verblijven, te ontmoeten en je thuis te voelen**. Iedereen beweegt anders door de openbare ruimte, zoals in hoofdstuk 2 beschreven hebben vrouwen een ander type mobiliteit. Een gastvrije omgeving houdt daar rekening mee: in **de verschillende tempo's van mens (en dier), in het ritme van dag en nacht, en met de seizoenen mee.** Dr. Nourhan Bassam bedacht hiervoor de term 'p(l)acemaking', die refereert aan het Engelse woord voor tempo (pace).[72]

In plaats van verharding wordt er gebruik gemaakt van **hoogwaardige materialen, ornamenten en groen** om de ruimte aangenaam te maken. Er is aandacht voor **zintuiglijke ervaringen** door te spelen met licht, kleur, geluid en activiteit. **Artistieke samenwerkingen** met kunstenaars helpen een verhaal te vertellen in en over de publieke ruimte. Via **smart-connecties** kan deze ervaring ook **responsief** gemaakt worden en aangepast op de bewegingen van mensen in de ruimte. Modulaire en verplaatsbare inrichting zorgen voor **flexibiliteit** in de ruimte.

Ook het type activiteit is onderdeel van het ontwerp, ook wel **programmering** genoemd. Dit zorgt voor **activiteit overdag en in de avond** in gebouwen op de begane grond (de 'plint') door er bijvoorbeeld een bibliotheek te vestigen, een buurtcentrum, een sportschool of horeca. In gebiedsontwikkeling wordt steeds vaker met 'functiemenging' gewerkt, waarbij wonen, werken, zorgen en recreëren plaatsvindt en waar '16-uurs plinten' worden gerealiseerd.[73, 74] Dit zorgt voor een **dynamiek en diversiteit** in bezoekers en voor een natuurlijke sociale controle (ogen op straat). Het zorgt voor een **leefbare stad** voor iedereen, niet alleen voor vrouwen.

Het begrip '**third places**' van socioloog Ray Oldenburg is in deze trend ook van belang: **toegankelijke locaties in de binnen- en buitenruimte** waar gemeenschapszin op vrijwillige basis wordt gestimuleerd. Bijvoorbeeld een dorpshuis, een gebedshuis, een park of een bibliotheek. Waar consumpties niet verplicht zijn of waar niet verplicht aan activiteiten deelgenomen hoeft te worden.

Om het concreter te maken zodat er ontwerprichtlijnen op gebaseerd kunnen worden, kun je denken aan het credo '**schoon, heel, veilig**' in combinatie met het stimuleren van **menselijkheid en beleving**.

"Voor mij is de mooiste vijftien-minutenstad er een waar je met plezier dertig minuten over doet. Niet omdat voorzieningen verder weg liggen, maar omdat de openbare ruimte uitnodigt om te vertragen, te slenteren, elkaar te ontmoeten en van het groen te genieten. Ik denk dat juist zo'n stad ook vrouw-vriendelijker is." Milou van Min, fietscoördinator gemeente Rotterdam[75]

72 D. N. Bassam, Geïnterviewde, *feminist urbanist en oprichter van The Gendered City*. [Interview]. 7 april 2026.

73 Gemeente Den Haag, „Buitenruimteplan Laakhavens Hollands Spoor," 2025. [Online].

74 Babel, *Lezingen en ontwerpworkshop inclusief ontwerp voor de toekomst*, Wormerveer, 2026.

75 M. v. Min, Geïnterviewde, *urban strategist en fietscoördinator, gemeente Rotterdam*. [Interview]. 8 april 2026.

"Je ziet vaak een overreactie in een verlaten gebied: te veel felle verlichting en een verharde kale ruimte. Terwijl het beter werkt als je het mooi maakt met bijvoorbeeld lichtkunst op de muur van een bedrijvenhal, zacht licht zodat je de omgeving beter kunt scannen en hoofdentrees van bedrijven of sporthallen aan de kant van de weg, zodat ze fungeren als uitwijkpunt." Esther Reith, stedenbouwkundige, gemeente Amsterdam[76]

- **Ruimtelijke basis**, zoals ruimtes met open zichtlijnen, aan de plek aangepaste verlichting, duidelijke bewegwijzering. Voor vrouwen zijn ook specifieke faciliteiten zoals openbare toiletten en kolfruimtes van belang.
- **Ruimtelijke beleving**: gemixte gebieden voor rust en reuring, sport- en speelplekken waar ook meiden zich prettig voelen. Dus niet alleen een voetbalkooi, basketbalveld of skatepark, maar ook een plek waar je makkelijk in een kring kan zitten of een podium waarop je kunt dansen of een plek waar je even rust kunt vinden.
- **Programmering**: een actieve plint en het organiseren van pop-up activiteiten in de openbare ruimte, zoals een lichtfestival of een nachtmarkt.

Het doel van p(l)acemaking is een goed **geïntegreerd ontwerp** te maken, waarbij de architectuur van gebouwen en het ontwerp van de openbare ruimte op de bewegingen en behoeftes van gebruikers zijn afgestemd en prettig in elkaar overlopen. Een muur beschilderen met street-art is niet voldoende, dan doe je volgens dr. Bassam aan '**place faking**'.[77] Naar aanleiding van een recente studie verkent gemeente Den Haag de toepassing van de drie R'en voor het ontwerp van de openbare ruimte: **ruimte, rand, route**.[78] Er is aandacht voor de identiteit van de ruimte, de randen ervan en de routes ernaartoe. Een gebied wordt niet bekeken in isolatie of alleen maar technisch maar in de gehele context van het dagelijks leven geplaatst, waarbij ook de bouwfase wordt meegenomen.

"Er zijn grote ontwikkelgebieden de komende jaren waar we tien tot vijftien jaar aan het bouwen zijn, maar waar vrouwen en kinderen 's avonds niet meer naar buiten durven vanwege alle problemen die daar spelen. Toen zijn we ook gaan bekijken hoe je nu plekken kan maken in die tijdelijkheid die veiliger en aangenamer zijn."

Ellis Soepenberg, ontwerper openbare ruimte, gemeente Den Haag

76 Rosa, Jane Jacobs Society, Fluxus, *Stadsgesprek vrouwveiligheid voor iedereen*, Zaandam, 2026.

77 Pakhuis De Zwijger, *Wetopia*, Amsterdam, 2026.

78 E. Soepenberg, Geïnterviewde, *ontwerper openbare ruimte, Gemeente Den Haag*. [Interview]. 7 april 2026.

Welke behoeftes raakt deze trend aan?

Een menselijk tempo

Voorzieningen in de openbare ruimte houden ook rekening met hoe vrouwen zich bewegen, hun tempo en de plekken die voor hen relevant zijn.

Beleving als beveiliging

Vrouwen verwachten dat veiligheid voelbaar is via sfeer, materiaal en menselijke schaal, zonder dat de openbare ruimte een signaal geeft van controle of waakzaamheid.

Responsieve ruimtes

Vrouwen verwachten dat plekken en voorzieningen pro-actief bijdragen aan hun behoeftes en met hen meebeweegt door verlichting, sfeer en inrichting op hen af te stemmen.

Welke signalen laten zien dat deze trend nu speelt?

Hierna volgt een selectie uit de signalen van verandering die we hebben gespot, ingedeeld op nationaal en internationaal.

"Third places verdwijnen steeds meer of worden minder toegankelijk gemaakt. Daar kun je je meer op focussen in de buitenruimte: plekken waar je gewoon kunt zijn. Een buitenruimte maken die zegt: kom erbij. In plaats van bankjes maken met tussenleuningen zodat mensen niet gaan hangen bijvoorbeeld bankjes markeren als 'kletsbankjes' door ze geel te schilderen."

Gyor Moore, designactivist en inclusief ontwerper.[79]

79 G. Moore, Geïnterviewde, *design activist en specialist in inclusieve branding en campagneontwikkeling*. [Interview]. 8 mei 2026.

Nationaal

Olifantenpad CS

Het collectief Olifantenpad CS slaat een brug tussen gebiedsontwikkeling en beleving van bewoners door plannen te digitaliseren en met een combinatie van VR en neurofeedback inzichtelijk te maken hoe mensen een plek onbewust ervaren. Voelt iemand zich ontspannen of gestresst? Veilig of alert? Wanneer er bijvoorbeeld plannen liggen voor een nieuw park, kunnen bewoners er alvast doorheen lopen en in een vroeg stadium feedback geven, nog voordat de eerste steen is gelegd. Beeld: Nappy

Stadspark Bogaardplein

Het vernieuwde Bogaardplein in Rijswijk combineert groen, sport, spel en ontmoeting in een stadspark boven op een parkeergarage. Wandel- en fietsroutes verbinden functies zoals sportfaciliteiten, picknickplekken en een terras met amfitheater, terwijl de omliggende natuur bijdraagt aan een gezonde leefomgeving. Dit park vormt een sociaal knooppunt waar ontspanning en natuur elkaar versterken. Beeld: DELVA Landscape Architecture - Sebastian van Damme

HEMA Thuistoilet

HEMA, Tosti Creative en LINDA. lanceerden rond Koningsdag 2025 het Thuistoilet, een netwerk waarbij Nederlanders hun eigen wc openstellen voor feestgangers met hoge nood. De campagne maakt zichtbaar dat het tekort aan openbare toiletten vooral vrouwen treft, met lange rijen, wildplassen of zelfs eerder naar huis gaan tot gevolg. HEMA noemt het nadrukkelijk een praktische tussenoplossing en legt de structurele verantwoordelijkheid bij gemeenten en evenementenorganisatoren. Beeld: Hema

Voetgangers en fietsers belangrijk voor economie binnenstad

Er wordt vaak gedacht dat het weren van auto's uit stadscentra de economie schaadt. Uit onderzoek van onder andere Movares blijkt dat automobilisten per bezoek gemiddeld meer uitgeven, maar dat voetgangers en fietsers vaker per maand de binnenstad bezoeken. Ze geven daardoor gemiddeld gezien over een maand ook 25% meer uit in winkels en de horeca dan automobilisten. Beeld: Jose Zuniga

Boulderplek Schieveste

In Schiedam vind je een boulderwand van 228 m², aangelegd op de pijlers van een viaduct met 675 klimgrepen en routes voor alle leeftijden, inclusief kinderroutes. De wand heeft een valdempende ondergrond. Er worden gratis boulder clinics gegeven in het voorjaar en de zomer. Regelmatig worden de klimgrepen gewijzigd zodat de boulderaars via nieuwe parcours kunnen klimmen. Beeld: Gemeente Schiedam

Ontmoeten in de middenberm

Door het verhogen van de dijken in Rotterdam Zuid is een deel van de Beijerlandselaan voor langere tijd afgesloten. Bureau Aanpact ontwierp in samenspraak met winkeliers en bewoners een tijdelijke invulling voor 100 meter trambaan waarbij ontmoeten centraal staat. Er ontstond een levendig Beijerlandseplein te midden van de werkzaamheden. Winkels bleven open en er werd verlichting toegevoegd om een onveilig gevoel in de avonden tegen te gaan. Een voorbeeld van meer leefbaarheid in de tijdelijkheid van bouwprojecten. Beeld: Aanpact - Sam de Vette

Verlichtingsproeven onderdoorgangen
In Amsterdam Zuid-Oost is de gemeente gestart met het testen van drie lichtplannen in tunnels. De insteek: welke lichtsterkte en welke lichtvorm is het prettigst? En vooral: helpt die bij het creëren van een gevoel van veiligheid voor met name vrouwen die van deze onderdoorgangen gebruik moeten maken? Beeld: H&CO

Wandelend beleid maken
Planoloog en wandelprofessor Zef Hemel nam 25 Delftse ambtenaren mee op een wandeling van 13 kilometer door de polder, van de binnenstad naar Rodenrijs. Onderweg wisselden deelnemers steeds van gesprekspartner en kwamen onderwerpen als vergroening, woningbouw, veiligheid en regionale samenwerking vanzelf op tafel. De conclusie: wie loopt, vertraagt, stelt andere vragen en maakt daardoor andere keuzes in gebiedsontwikkeling. Beeld: Zef Hemel

Internationaal

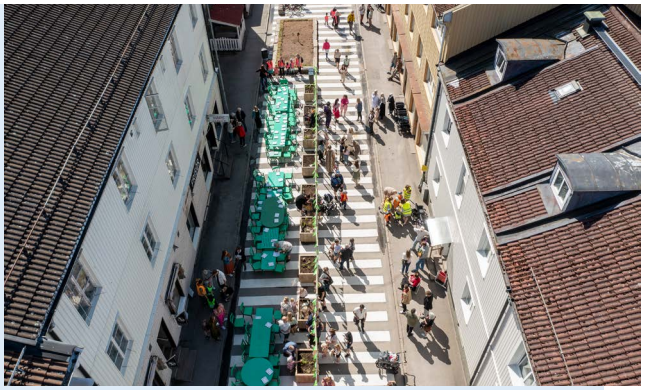
Tokyo toilets
Openbare toiletten worden vaak ervaren als vies en onveilig. In het Japanse Tokyo zijn de afgelopen jaren experimenten gedaan met het ontwerpen van toiletten op een hoogwaardige manier en met een regelmatig schoonmaakrooster. Het doel is om ze veilig en comfortabel te maken voor iedereen, ongeacht gender, leeftijd of beperking. Bekijk hier een filmpje van een van deze toiletten. Beeld: Samwa

Buens Torv
Onder een snelwegbrug bij Kopenhagen richtte het COurban design collective samen met meiden uit de buurt een donkere, door jonge mannen gedomineerde plek opnieuw in. Door feministische architectuurprincipes toe te passen werd het viaduct een ontmoetingsplek met een cultuurhuis, een cafetaria en verschillende type sportplekken. Beeld: Aiming Spaces

Interactieve straatverlichting Bad Hersfeld
In de Duitse kuurstad Bad Hersfeld kregen bewoners tijdens een pilot toegang tot een app waarmee ze de straatverlichting konden afstemmen op hun eigen behoefte, met als doel meer veiligheid en minder energieverspilling. De ambitie reikt verder dan dat, want de stad wil bewoners een gepersonaliseerd lichtprofiel geven dat proactief inspeelt op hun gedrag, bijvoorbeeld door extra bij te schijnen zodra iemand op de fiets stapt. Beeld: Genet Schneider

Street Moves

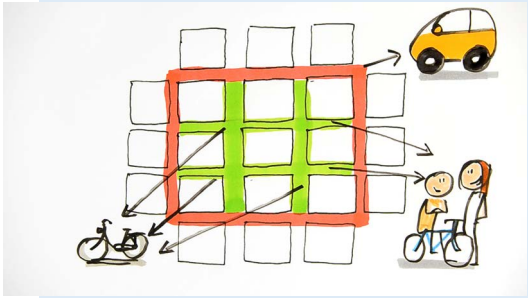
Het Zweedse museum ArkDes onderzocht met het project ‘Street Moves’ in verschillende steden hoe de publieke ruimte eruit ziet wanneer de auto niet langer centraal staat. Verplaatsbare componenten zoals tafels, plantenbakken, fietsenstallingen en mini-sportscholen werden op verschillende manieren in een straat geplaatst, waarbij ter plekke om feedback werd gevraagd om tot de ideale inrichting te komen. In Stockholm leverde het 400% meer voetgangers op en ervoer 70% van de ondervraagden het als positief.

Beeld: ArkDes StreetMoves, foto Örjan Karlsson

WESTlink bus

In West-Engeland rijdt de WESTlink, een bus zonder vast schema die werkt zoals de Rotterdamse watertaxi. Reizigers kiezen vooraf een in- en uitstaphalte met een tijdslot, waarna de bus hen ophaalt en afzet. Wie om wat voor reden dan ook niet naar een halte kan lopen, wordt zelfs thuis opgehaald. Beeld: West of England Mayoral Combined Authority

Superblocks Barcelona

In Spanje heeft Barcelona meerdere superblocks (‘superillas’) ontwikkeld, waarbij negen straatblokken grotendeels worden afgesloten voor auto’s zodat er ruimte ontstaat om stil te staan in plaats van door te rijden. Daarnaast zijn kruispunten getransformeerd tot pleinen voor ontmoeting. Deze aanpak zorgt voor meer verbinding en veiligheid, een betere luchtkwaliteit en minder geluidsoverlast. Beeld: EIT Urban Mobility

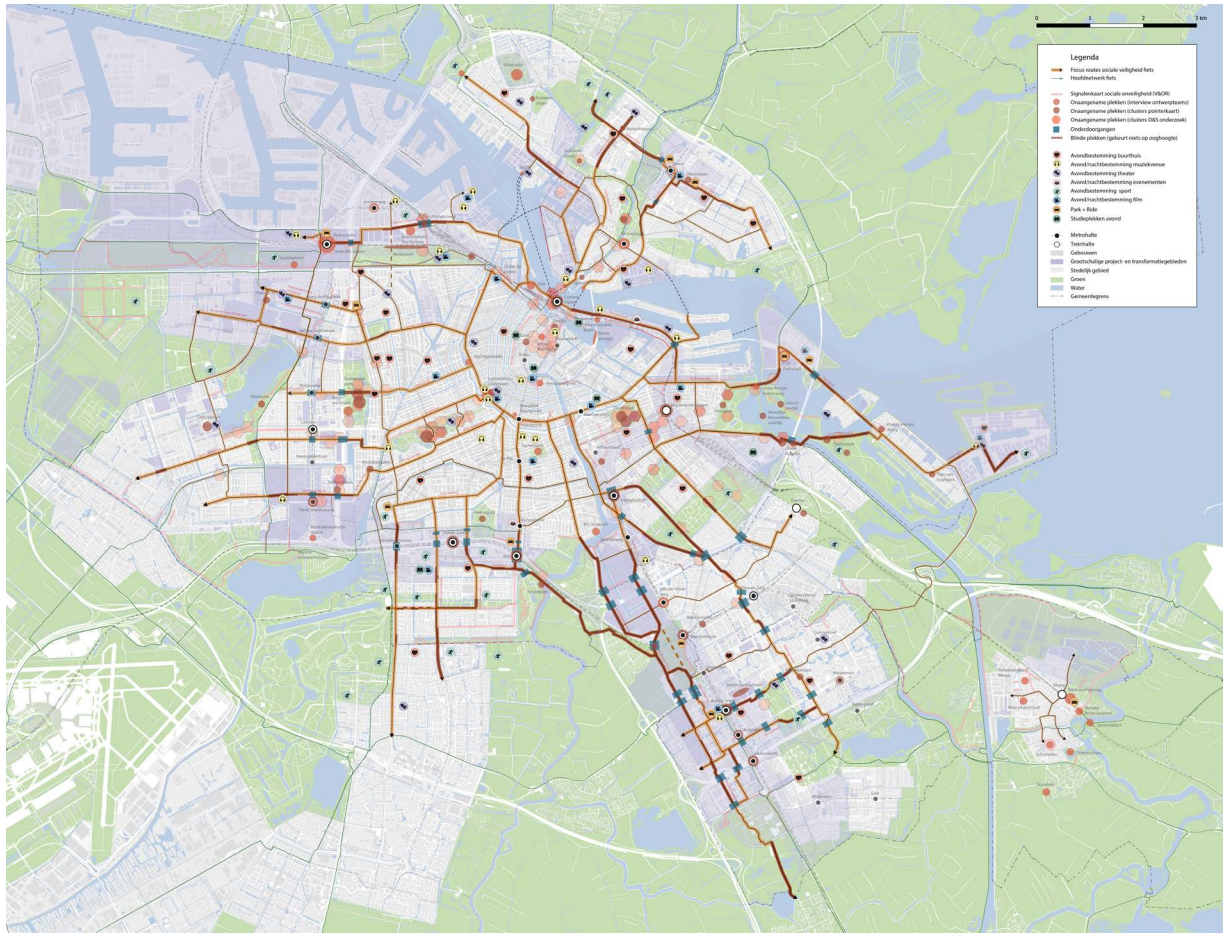
Anti-Render

Van bouwprojecten worden ‘renders’ getoond, een ideaalplaatje waarop de toekomstige plek wordt afgebeeld in een stralende zon en met groene bomen, terwijl dat zelden de dagelijkse realiteit is. Anti-Render zet zo’n render met behulp van AI om naar een realistische versie, die ook laat zien hoe een plek aanvoelt als het weer grimmig is of als het donker is. Beeld: AntiRender

Wat zijn inspirerende cases vanuit voorlopers?

Hieronder zijn twee voorbeelden beschreven van gemeente Amsterdam en gemeente Den Haag, die beiden het vrouwelijke perspectief meenemen in een deel van hun gebiedsontwikkeling en waarbij specifiek aandacht is voor ritmes en beleving van vrouwen.

Beeld: Gemeente Amsterdam

Fietsroutes netwerk gemeente Amsterdam

Omschrijving:
Op basis van de strategische verkenning Ruimte voor iedereen en het onderzoek Veilig op de fiets is een projectgroep binnen de gemeente Amsterdam zich gaan verdiepen in het thema “sociale veiligheid in het fysieke domein”. Waarbij werd uitgezocht **hoe met name (jonge) vrouwen de stad Amsterdam ervaren**. En hoe gemeente Amsterdam kan bijdragen aan een stad waarin iedereen zich veilig voelt, ook wanneer het donker is. Hierbij werd **interdisciplinair en directie-overstijgend** gewerkt en niet alleen naar de bestaande stad gekeken maar ook naar ontwikkelplannen voor de stad van morgen. Het project omvatte:

- literatuuronderzoek
- interviews met collega’s die aan het fysieke domein werken
- nacht-schouwen op de fiets met ervarings-deskundigen en collega’s
- het onderzoeken van drie fietsroutes als casus
- ontwerpateliers waarin de inzichten werden besproken
- het maken van een inventarisatiekaart voor fietsroutes

Hieruit kwamen uiteindelijk **drie ruimtelijke uitgangs-punten** met bijbehorende ontwerptoepassingen ter verdieping. Deze drie uitgangspunten zijn:

- **Openbare ruimte**: goed verzorgd, met brede voetpaden, goed overzicht, prettige verlichting, ruime groenvakken en gebruik van hoogwaardige materialen.
- **Architectuur en stedenbouw**: goede verhoudingen van straatbreedte en hoogte gebouwen, een overgangszone tussen voordeur en openbare ruimte.

- **Programmering op ooghoogte**: met actieve woonfuncties aan de straatzijde (zoals de keuken of woonkamer en niet een berging of slaapkamer). Afgewisseld met een voorziening (anders dan wonen) in de plint die overdag en idealiter ook in de avond activiteit brengt.

Best practice omdat:

- Er is doorgepakt op voorgaande onderzoeken vanuit het vrouwelijk perspectief en dit project laat de praktische toepassingen daarvan zien door een concreet thema als fietsroutes in de nacht te nemen.
- Er directie-overstijgend is gewerkt, namelijk met de directies Vervoer & Openbare Ruimte, Ruimte & Duurzaamheid en Grond & Ontwikkeling waardoor meerdere perspectieven op sociale veiligheid werden meegenomen.
- De focus is gelegd op de avond en nacht. In projecten over sociale veiligheid wordt vaak het tijdstip op de dag niet gespecificeerd of wordt er automatisch uitgegaan van een moment overdag. Het duidelijk kiezen voor een dagdeel levert specifieke en unieke inzichten op.
- Het project signaleert niet alleen met de fietskaart maar laat ook zien wat je er praktisch mee kunt doen als medewerker in het fysieke domein door drie fietsroutes als casus te nemen en te tonen hoe de ontwerpprincipes helpen om een fietsroute sociaal veiliger te maken.
- Er aandacht wordt gegeven aan de tussenfase van gebiedsontwikkeling waarin er gebouwd wordt, ook wel 'tijdelijkheid' genoemd. Dit is vaak een fase die wordt vergeten om mee te nemen in het ontwerpen van de openbare buitenruimte. Deze bouwlocaties zorgen juist voor sociaal onveilige situaties.
- Er fietsdata werden gecombineerd met avond-schouwen, waarbij medewerkers van gemeente Amsterdam in het donker samen fietsten met jonge vrouwen uit de buurt. Op basis hiervan is de inventarisatiekaart gemaakt met potentiële avond/nacht-routes in de stad die als aanzet is bedoeld om verder uit te werken en toe te passen zodat avondpunten in de binnenstad worden verbonden met de omliggende wijken en ov-punten.
- De inzichten uit het project zijn meegenomen in het ontwikkelen van trainingen voor medewerkers van de gemeente Amsterdam waarbij zij leren kijken vanuit het vrouwelijk perspectief. Deze trainingen zijn voor zowel ontwerpers als voor medewerkers die op financiën, verkeer of veiligheid van ruimtelijke projecten werken. Op dit moment worden pilot-trainingen gegeven in samenwerking met social designer Eva James.[80, 81]

Beeld: Gemeente Amsterdam

80 Rosa, Jane Jacobs Society, Fluxus, *Stadsgesprek vrouwveiligheid voor iedereen*, Zaandam, 2026.

81 Gemeente Amsterdam, *Symposium 'Sociale veiligheid in het fysieke domein'*, 2026.

Beeld: Metalco Urban Mirror

Gebiedsontwikkeling Laakhavens in Den Haag

Omschrijving:
In het Central Innovation District (CID) van gemeente Den Haag wordt het gebied Laakhavens Holland Spoor ontwikkeld. Dit voormalige havengebied is een soort eiland in de stad, omringd door water en spoor. In het buitenruimteplan voor dit project is de ambitie om er een omgeving van te maken waarin **ontmoeten en verblijven in een veilige, gezonde omgeving** centraal staat.

In dit omvangrijke buitenruimteplan is sociale veiligheid expliciet meegenomen, onder andere gebaseerd op de inzichten uit een onderzoek naar gendersensitieve buitenruimte Holland Spoor. Een belangrijk thema in het plan is een "**gemengd programma**" met strategische plekken waar ook in de avonduren activiteit is, bijvoorbeeld langs belangrijke looproutes en op de hoeken van gebouwen. Hierdoor zijn er ook 's avonds ogen en oren op straat.

Daarnaast wordt er bij de inrichting van de openbare ruimte gezorgd voor **lange zichtlijnen, logische looproutes en goede verlichting**. Dit draagt bij aan sociaal veilige routes en plekken in het gebied. Daarnaast is in het plan aan allerlei aspecten van leefbaarheid gedacht, die veelal ook vrouwvriendelijk zijn, zoals een **afwisseling tussen rustige plekken en interactieve plekken, vergroening, kunst en een focus op actieve mobiliteit** (fietsers en voetgangers).

In Laakhavens worden **bewoners en ondernemers betrokken** bij de herontwikkeling. In het buitenruimteplan is vastgelegd dat ook bij de volgende ontwerpstappen ondervertegenwoordigde groepen betrokken worden. Dit vraagt, naast reguliere participatiebijeenkomsten, ook om aparte sessies voor specifieke doelgroepen. Wensen, ideeën, zorgen en adviezen zijn verzameld via inloopbijeenkomsten, straatgesprekken en een inspiratie-excursie naar de campussen in Rotterdam en Delft waar studenten, bewoners en gemeente aan elkaar gekoppeld waren in teams. Ook is samengewerkt met studenten van de Haagse Hogeschool om onderzoek te doen naar toegankelijkheid, duurzaamheid en de rol van digitalisering in het gebied. Bekijk alle processtappen hier.

Best practice omdat:

- In het plan elementen uit meerdere trends gecombineerd worden, zoals het creatief samenwerken met betrokkenen uit de buurt *(saamveilig)* en het meenemen van actieve programmering en zintuigelijke elementen, zoals kunst, beleving van seizoenen en urban sports in combinatie met ontmoeten *(p(l)acemaking)*.
- Vrouwelijke stedenbouwkundigen en ontwerpers betrokken waren bij dit plan vanuit verschillende diensten bij de gemeente Den Haag.
- Het expliciet opnemen van inclusiviteit en veiligheid in het buitenruimteplan ontwerpers en ontwikkelaars stimuleert om tot een ontwerp van de openbare ruimte te komen dat goed aansluit op de behoeften van vrouwen. Hierbij is naast ontwerpprincipes ook aandacht voor het inleven in en mee laten denken van ondervertegenwoordigde groepen.
- Er een strategie voor de tijdelijkheid is meegenomen, zodat de ruimtes waar straks jarenlang wordt gebouwd ook geactiveerd worden. Dit type plekken wordt namelijk vaak ervaren als onveilig door vrouwen.
- Intern op het thema inclusieve buitenruimte concernbreed wordt gewerkt met mensen uit het sociale en fysieke domein, het Veilig Op Straat team en ook met kennisinstituties zoals de Haagse Hogeschool op het thema straatintimidatie.
- Een aantal beelden die bij het plan zijn gemaakt een vrouwelijk perspectief weergeven, door bijvoorbeeld een grasveld te tonen waar vrouwen yoga aan het doen zijn, in plaats van het standaard voetbalveld of skatepark.[82, 83, 84]

Waar liggen kansen voor Zuid-Holland?

De trend p(l)acemaking vraagt om in de toekomst bij beheer en onderhoud van de provinciale openbare ruimte expliciet belevingskwaliteit mee te nemen. Dit betekent dat niet alleen technisch naar de ruimte wordt gekeken maar ook naar de sociale aspecten en de leefbaarheid voor diverse gebruikers, waaronder vrouwen. De provincie kan zich samen met gemeenten met name richten op routes tussen kernen, aandacht geven aan het ontwerp in de tijdelijkheid bij de ontwikkeling van provinciale infrastructuur en programmering stimuleren zodat er meer levendigheid komt op onveilige plekken. In de handreiking gaan we verder in op denkrichtingen voor de toekomst op basis van deze trend.

> *"Er zijn zoveel manieren waarop gemeenten in de provincie gelinkt zijn met elkaar, via ov-lijnen of via fietspaden. Ik zou het een logische rol voor de provincie vinden om deze randen en routes veiliger te maken samen met gemeenten."* Eve Aronson, mede-oprichter Fairspace[85]

82 C. Elissen, Geïnterviewde, *stedenbouwkundige, gemeente Den Haag*. [Interview]. 7 april 2026.

83 Gemeente Den Haag, „Buitenruimteplan Laakhavens Hollands Spoor," 2025. [Online].

84 E. Soepenberg, Geïnterviewde, *ontwerper openbare ruimte, Gemeente Den Haag*. [Interview]. 7 april 2026.

85 E. Aronson, Geïnterviewde, *mede-oprichter Fairspace*. [Interview]. 20 april 2026.

Saamveilig

Eén voor allen, allen voor één

Kernwoorden: Samenredzaamheid, Verbondenheid, Gemeenschap, Solidariteit, Bottom-up, Vertrouwen, Betrokkenheid.

Waarom komt deze trend nu op?

In een **geïndividualiseerde samenleving** waar de focus ligt op **zelfredzaamheid** is veiligheid steeds meer een privéaangelegenheid geworden. Wat er achter de voordeur gebeurt bij een ander bemoeien we ons niet mee en **we kijken weg** als er grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt. Deze tendens zien we zowel bij individuen als de overheid. In een onderzoek van Pointer werd Nederlandse gemeenten gevraagd of ze een overzicht hebben van plekken waar vrouwen zich onveilig voelen. Slechts tien procent van de responderende Nederlandse gemeenten geeft aan zo'n overzicht te hebben en vrouwen geven aan dat slechts twaalf procent van de meldingen die ze bij de gemeente doen, wordt opgevolgd.[86] Daarnaast zorgt de toenemende **digitalisering van de samenleving** voor mogelijkheden om in de eigen bubbel te blijven of juist elkaar te vinden en samen te komen en te delen via online platforms.

86 Pointer, KRO-NCRV, „Overzicht van plekken waar vrouwen zich onveilig voelen ontbreekt bij veel gemeenten," 24 november 2025. [Online].

Wat houdt deze trend in?

Vrouwen mobiliseren zichzelf met bottom-up initiatieven om op te vangen waar instanties tekortschieten. Zij zien **veiligheid als een gedeelde verantwoordelijkheid** en zoeken elkaar op om initiatieven te starten waarmee ze samen hun veiligheid borgen. Ze organiseren events om elkaar te **ontmoeten**, starten platforms om ervaringen **uit te wisselen** en **ontwikkelen** zelf producten en diensten, zoals veiligheids-apps.

"Op onze events werken we met een 'awareness team'. Als een bewaker rondloopt dan voel je je bekeken en daardoor juist niet vrij. Terwijl een awareness team laagdrempelig is en even incheckt om te vragen hoe het gaat en of je ergens hulp bij nodig hebt." Rabia Sheikh, team nachtburgermeester Nijmegen en platform Amalgamation.[87]

Ook ondernemers en commerciële merken helpen veiligheid te faciliteren voor én met vrouwen door producten en diensten aan te bieden. Veiligheids-producten schieten als paddenstoelen uit de grond en gaan viral online. Een deel hiervan richt zich op **het activeren van omstanders** in de buitenruimte om wél iets te doen. Want als het om veiligheid gaat is het fenomeen '**ogen op straat**' een belangrijk element. Dan gaat het niet zozeer om controle via camera's maar over **natuurlijke surveillance** door omstanders en het belang van service-medewerkers: **geen high-tech oplossingen maar directe menselijke bijdragen** die verbindend aanvoelen, zijn cruciaal. Dit is ook een reden waarom inzetten op 'smart cities', autonoom vervoer en meer blauw op straat niet altijd de beste oplossing is voor de veiligheid van vrouwen.

Daarnaast is er steeds meer aandacht voor methodes die helpen om het **perspectief van gebruikers**, en dus ook vrouwen, mee te nemen in de inrichting van de openbare ruimte. Er zijn verschillende benamingen in omloop, zoals **co-creatie, co-design, participatief actieonderzoek of regeneratief ontwikkelen**. In de kern komen ze allemaal grotendeels neer op het doen van **kwalitatief onderzoek** waarbij samen met vrouwen specifieke locaties worden onderzocht en vervolgens ook daadwerkelijk aangepast. Het is hierbij cruciaal dat het om een **wederkerige** relatie gaat tussen vrouwen en faciliterende partijen. Dat het niet alleen bij woorden blijft maar dat inzichten ook omgezet worden in acties. Hierdoor ontstaat er **vertrouwen** bij deelnemers en wordt participatie- of onderzoeksmoeheid voorkomen.

Tenslotte maakt **digitalisering** het mogelijk om te **crowdsourcen** en **kwantitatieve data** op te halen door samen te werken met vrouwen en hotspots van onveiligheid zichtbaar te maken. Deze data kunnen worden gecombineerd met inzichten uit co-creatie en met kwantitatieve data uit andere onderzoeken. Hiervoor is het nodig om intern in een organisatie samen te werken met verschillende afdelingen en gegevens uit te wisselen.

Kortom, de behoefte aan en de gepercipieerde noodzaak om veiligheid **vóór en dóór en mét vrouwen** te realiseren wordt steeds breder verspreid in de samenleving. Deze beweging vindt ook weerklank binnen verschillende overheidsinstanties, zowel op landelijk als regionaal en lokaal niveau. Zo wordt in het coalitieakkoord 2026 gepleit voor '**samenredzaamheid**', ofwel het stimuleren van mensen om verantwoordelijkheid te nemen, voor elkaar te zorgen en een beroep op elkaar te kunnen doen in geval van nood.[88]

"We merken dat veel beleidsmedewerkers het lastig vinden om budget vrij te maken voor co-creatie. Ze vinden het fijner om iets wat ze zelf bedacht hebben voor te leggen aan vrouwen dan andersom te werken. Want dan ontstaat een proces waarbij de uitkomsten niet van tevoren vastliggen." Laura Adèr, mede-oprichter Fairspace[89]

87 R. Sheikh, Geïnterviewde, *teamlid nachtburgemeester Nijmegen en oprichter van platform Amalgamation*. [Interview]. 7 mei 2026.

88 Kabinetsformatie 2025, „Aan de slag, bouwen aan een beter Nederland," 30 januari 2026. [Online].

89 L. Adèr, Geïnterviewde, *mede-oprichter Fairspace*. [Interview]. 20 april 2026.

Welke behoeftes raakt deze trend aan?

Verbinding is veiligheid

Verbinding voelen in de openbare ruimte en in bijbehorende mobiliteitsvoorzieningen is een belangrijke voorwaarde voor vrouwen om zich veilig te voelen.

Medezeggenschap en co-creatie als vanzelfsprekendheid

Vrouwen verwachten dat hun perspectief structureel wordt meegenomen in hoe de openbare ruimte wordt ontworpen en ingericht. Ze hebben behoefte aan laagdrempelige manieren waarop zij hun ervaringen kunnen delen en willen graag onderdeel van de oplossing zijn.

Collectieve zelfredzaamheid

Vrouwen verwachten toegang tot de tools en middelen (budget, tijd van ambtenaren, etc.) om dingen voor en met elkaar te organiseren waarbij zij de regie houden en instanties een faciliterende rol innemen. Ze hebben geen boodschap aan interne verkokering bij instanties en verwachten ook daar een gedeelde verantwoordelijkheid te zien.

Welke signalen laten zien dat deze trend nu speelt?

Hierna volgt een selectie uit de signalen van verandering die we hebben gespot, ingedeeld op nationaal en internationaal.

"Wij zijn in Den Haag een kaart voor intern gebruik aan het ontwikkelen. Hierin combineren wij data van politiemeldingen, straatintimidatie en de gegevens uit het Pointer-onderzoek over onze stad. Dan zie je sneller waar al meldingen zijn geweest en welke collega's binnen het stadhuis je erbij moet betrekken, bijvoorbeeld iemand van het sociaal domein." Ellis Soepenberg, ontwerper openbare ruimte, gemeente Den Haag[90]

90 E. Soepenberg, Geïnterviewde, *ontwerper openbare ruimte, Gemeente Den Haag*. [Interview]. 7 april 2026.

Nationaal

ASAP

Utrechtse masterstudente Yeline Hoogmans ontwikkelde ASAP Safety, een gratis veiligheidsapp waarmee gebruikers met één druk op de knop hun vertrouwde kring alarmeren en live locatie delen wanneer zij zich onveilig voelen. Daarnaast kunnen ze ook laten weten of ze veilig zijn aangekomen met de check-in functie. Het idee werd in januari 2025 gelanceerd en ging viraal na een TikTok die meer dan 230.000 keer werd bekeken. Er zijn plannen voor meer functionaliteiten in de app en events om de sociale veiligheid van vrouwen te bevorderen. Beeld: ASAP, Yeline Hoogmans

Sociale activaties

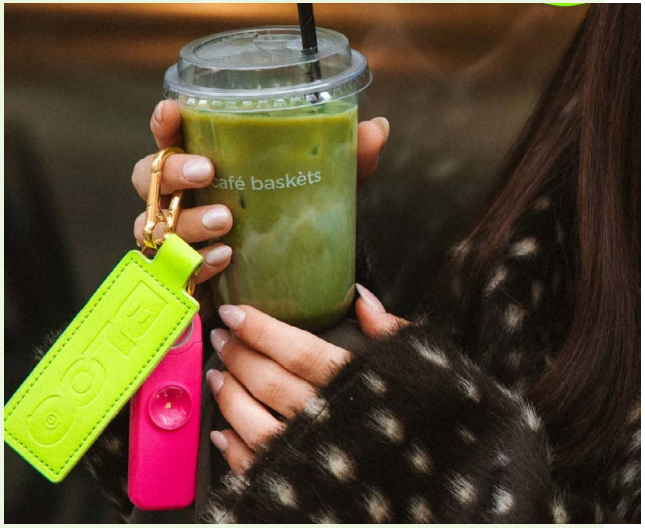
Schrijfster en actrice Nienke 's Gravemade bracht een nationaal debat op gang met #rechtopdenacht na de moord op Lisa en de meest recente editie van de Nacht Tegen Seksueel Geweld in Rotterdam haalde bijna 200.000 euro op. Beeld: Plan Nederland, foto Marco de Swart

Safe Space

Eva van de Sande startte na een persoonlijke nare ervaring tijdens carnaval in gemeente Tilburg een laagdrempelige Safe Space waar vrouwen (en anderen) na grensoverschrijdend gedrag kunnen bijkomen en worden doorverwezen naar hulpverlening. In februari 2026 keerde de ruimte terug als onderdeel van de Brabantse campagne 'Nie graoie, mar zwaoie'. Beeld: Tosca van der Weerden / Toscanabanana

Omstander-activaties

Vrouwen komen met eigen veiligheidsproducten op de markt die anderen betrekken in nood. Zoals de Nederlandse BLOQ-sleutelhanger die 'designed by babes for babes' is en omstanders alarmeert via een sirene en een noodoproep stuurt naar je contacten. FairSpace organiseert trainingen waardoor je een actieve omstander wordt en weet hoe je kunt ingrijpen als je iets in de binnen- of buitenruimte ziet gebeuren. Ook in binnenruimtes zien we op vrouwen afgestemde initiatieven, zoals een toolkit voor kappers om huiselijk geweld te signaleren. Beeld: BLOQ

Safe Point

Ondernemers, zoals winkeliers, worden betrokken via bijvoorbeeld Safe Point. Dit is een groeiend netwerk van 100+ locaties in de Benelux die met een sticker in de etalage zichtbaar maken dat iedereen zonder uitleg naar binnen kan lopen als men zich onveilig voelt. Beeld: SafePoint

Plek voor meiden

Gemeente Apeldoorn heeft in samenwerking met Hogeschool Arnhem Nijmegen het project 'Plek voor meiden' opgezet, waarbij tienermeiden actief meedenken over de inrichting en beleving van de buitenruimte en professionals leren hoe ze een samenwerking vormgeven met meiden. Via creatieve werkvormen zoals photovoice en walk alongs konden meiden hun ideeën direct koppelen aan de fysieke ruimte. Met een handige dialoogkaart en inspiratieboek kunnen ook andere organisaties aan de slag met meiden. Er is inmiddels een vervolgproject gestart genaamd Geef meiden de ruimte!. Beeld: HAN

SCHOUWEN MET VROUWEN

Schouwen met vrouwen

In steeds meer gemeenten organiseren lokale vrouwenorganisaties of coalities van politieke partijen ‘schouwen met vrouwen’. Vrouwen gaan tijdens veiligheidswandelingen onder professionele begeleiding de openbare ruimte inspecteren en geven aan waar veranderingen nodig zijn. In Schiedam zijn vier wandelingen georganiseerd. De bevindingen zijn onder andere in een digitale kaart verzameld en zijn al acties in gang gezet, zoals het verbeteren van verlichting en zichtlijnen en het aanpassen van inspectierondes door boa’s. In de gemeente Leiden is een motie ingediend om schouwen met vrouwen in de begroting mee te nemen. Beeld: Schouwen met Vrouwen Schiedam

Woven Streets

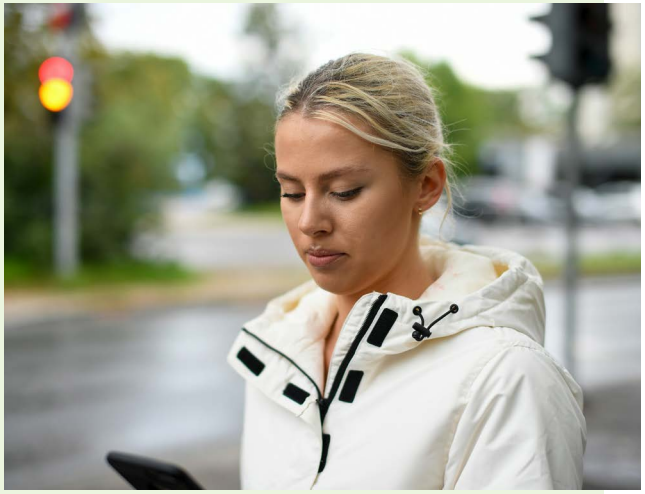
Hoe kunnen vrouwen en minderheden zich veiliger voelen in Rotterdam? Ontwerpster Shruthi Venkat ontwikkelde speculatieve prototypes samen met deze groepen om zich veiliger te voelen op straat. In de gesprekken en workshops kwam naar voren dat veiligheid voor hen niet gedefinieerd werd door controle of uitsluiting maar door solidariteit en gemeenschapskracht. Dit project is uitgevoerd voor Dutch Design Foundation. Beeld: Shruthi Venkat

Aangepaste taxi-ritten

Ook commerciële merken kijken hoe ze veiligheid voor vrouwen kunnen ondersteunen. Taxi-app Bolt introduceert in Amsterdam Women for Women, een ritcategorie waarbij vrouwelijke passagiers uitsluitend met een vrouwelijke chauffeur worden gekoppeld. Daarnaast bedachten studenten van HvA voor taxi’s het concept Rack & Ride, waarbij je een taxi kan boeken die je fiets op een rek achterop kan meenemen, zodat dit ‘s avonds geen belemmering meer is om een taxi te nemen. Beeld: Waldemar Brandt

Samen melden

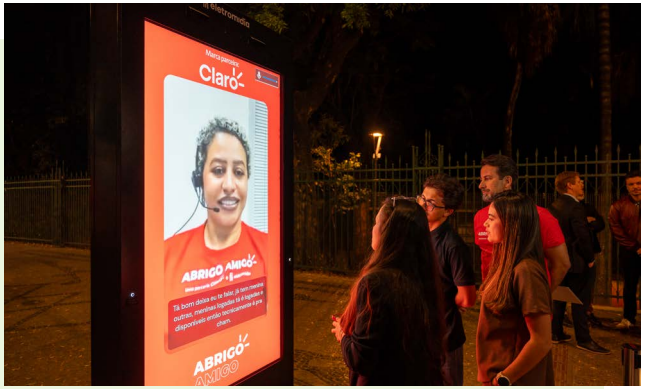
RITA, wat staat voor Report It Always, is een online platform voortgekomen uit een golf van meldingen door lhbtqia+-ers over discriminatie en geweld in het openbaar vervoer en taxi's in de regio Amsterdam. Er is inmiddels ook een fysieke community-space om samen te komen. Andere voorbeelden van digitale initiatieven om onveiligheid te melden zijn het meldpunt van de provincie Noord-Holland en de Veilig Samen meld-app. In offline ruimtes zijn er steeds meer manieren waarmee je als vrouw kunt aangeven je onveilig te voelen, met codewoorden, zoals Vraag naar Angela in de horeca of met specifieke handgebaren. Beeld: Margo Evardson

RideSafe

Om samen veilig naar huis te kunnen fietsen is er in de regio Amsterdam de RideSafe community app waar vrouwen een groepsrit kunnen starten en samen met andere vrouwen naar huis kunnen komen. Beeld: Ride Safe

Internationaal

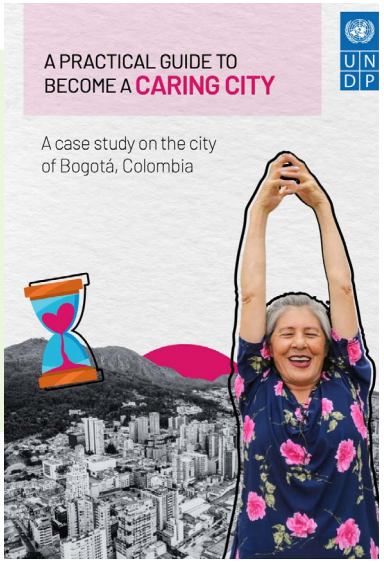

Abrigo Amigo

Eletromidia en telecomprovider Claro transformeren via abri's bushaltes in Braziliaanse steden om tot veilige plekken gericht op met name vrouwen. Als je 's nachts in een bushalte staat kun je via een video belknop contact maken met een vrouwelijk ondersteuningsteam dat je online gezelschap houdt tot de bus arriveert. In maart 2026 werden 200 nieuw locaties aangekondigd. Beeld: Máquina da Foto/Eletromidia

Bogotá Care Blocks

In Bogotá zijn wijklocaties opgezet vanuit vrouwenbewegingen, waar mantelzorgers zorgtaken kunnen overdragen en zelf toegang krijgen tot diensten zoals juridisch advies, gezondheidszorg en beroepsopleidingen. Sinds november 2025 telt het netwerk 26 locaties, aangevuld met mobiele eenheden die ook minder bereikbare wijken bedienen. Beeld: UNDP SDG Local Action

Crowdsourcen busroutes Shanghai

Shanghai lanceerde in mei 2025 een platform waarop bewoners zelf nieuwe busroutes kunnen voorstellen, waarop anderen kunnen stemmen en die in slechts drie dagen operationeel kunnen zijn zodra de minimumdrempel van 15 tot 20 passagiers per rit is bereikt. Meer dan 220 gecustomiseerde routes zijn inmiddels actief in alle stadswijken. Een interessant concept om bijvoorbeeld te koppelen aan schouwen met vrouwen. Beeld: Sixth Tone

IKEA Portugal

De Portugese tak van IKEA lanceerde een hulplijn waarbij slachtoffers van huiselijk geweld via het klantenservicenummer anoniem worden doorverbonden met gespecialiseerde hulpverleners. Met name gericht op vrouwen die partnergeweld ervaren en wiens partner de telefoon checkt op gebelde nummers. Een IKEA-nummer wekt minder wantrouwen op. Beeld: IKEA Portugal

Wat zijn inspirerende cases vanuit voorlopers?

Hieronder zijn drie voorbeelden uitgewerkt van participatief onderzoek (Ruimte voor Meiden op Zuid), crowdmappen (Pointer) en regeneratief ontwikkelen (Girls Make The City).

Ruimte voor meiden op Zuid

Beeld: Leefbare Wijken

Omschrijving:
Een **ontwerpgericht onderzoek** naar de **veiligheids-beleving** van meiden in de openbare ruimte in Rotterdam Zuid. Uitgevoerd in opdracht van Kenniswerkplaats Leefbare Wijken in Rotterdam 2023-2024 door onderzoekers van Erasmus University Rotterdam, Inholland hogeschool en TU Delft. Het onderzoek dat in co-creatie met de doelgroep werd gedaan omvatte de volgende onderdelen:

- een literatuurreview;
- straatinterviews door meiden van stichting Chicks & The City die er ook een podcast van maakten;
- vervolggesprekken op locatie met narratieve kaarten.

Hieruit volgden algemene **ontwerp en beheerprincipes** ter bevordering van de veiligheidsbeleving van adolescente meiden in de openbare ruimte. Voorbeelden van principes zijn 'Zorg voor betekenisvolle plekken in de openbare ruimte die multifunctioneel gebruikt kunnen worden.' of 'Zorg voor vanzelfsprekend, zichtbaar toezicht door mensen'.

Best practice omdat:

- Een uitgebreide literatuurreview op het onderwerp is gedaan, zowel internationaal als nationaal. Hieruit kun je veel wetenschappelijk onderbouwde inzichten halen voor je eigen project.
- Actief is samengewerkt met meiden op een manier die bij hen past (straatinterviews, podcast, narratieve en visuele kaarten) waardoor de doelgroep meer eigenaarschap krijgt en voelt bij het onderzoek. Het gericht zoeken van samenwerking met een relevante lokale partner (zoals Chicks & The City) zorgt ervoor dat je toegang krijgt tot lastiger

bereikbare doelgroepen. Dit werkt vaak beter dan een open uitnodiging rondsturen via algemene overheidskanalen.

- De algemene ontwerp- en participatieprincipes een handig startpunt vormen voor het ontwerpen voor meiden in een stedelijke omgeving.

Beeld: Leefbare Wijken

Onderzoek onveilige plekken Pointer

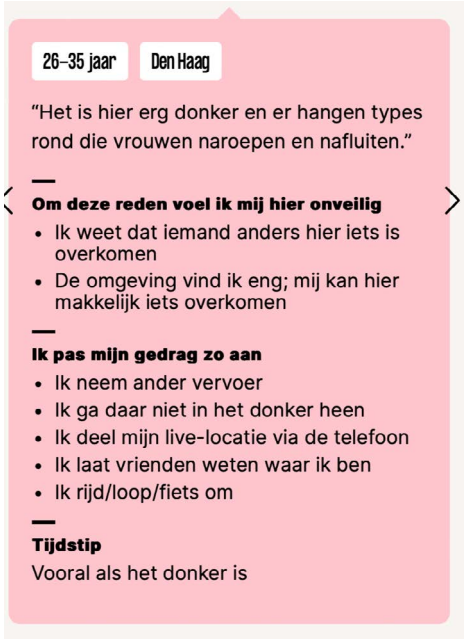
Beelden: Pointer, KRO-NCRV

Omschrijving:
Platform voor onderzoeksjournalistiek Pointer (KRO-NCRV), het Algemeen Dagblad en de aangesloten regio-titels zijn in 2024 gestart met een **onderzoeksproject** over de **beleving van veiligheid** door vrouwen in Nederland. Ze gebruikten hierbij **datajournalistiek en citizen science**. Het begon met een oproep op de eigen mediaplatforms tot deelname. Middels een **enquête in ArcGIS** kunnen deelnemers onveilige plekken aangeven op een kaart. Ruim 10.000 vrouwen vulden de enquête en prikten spelden op de kaart om aan te geven welke plekken zij als onveilig ervaren en waarom.

Vervolgens werden **gegevens van CBS** over wijken en buurten **in QGIS gekoppeld** en met behulp van de Geodienst Rijksuniversiteit Groningen werd **een shapefile** gemaakt over het spoorgebied. Dit resulteerde in een **interactieve kaart** van Nederland waarop te zien en te lezen is waar en waarom vrouwen zich op aangegeven locaties onveilig voelen.

Best practice omdat:

- Op een actieve en vernieuwende manier is samengewerkt met het publiek van Pointer en het AD.
  Dit onderzoek is niet representatief volgens wetenschappelijke criteria maar kreeg duizenden vrouwen zover om mee te doen en relevante informatie achter te laten. De resultaten geven interessante inzichten
  in het type plekken en de redenen van onveilig voelen.
- Datagedreven tools zijn gebruikt om gegevens slim te combineren en daardoor rijkere inzichten te krijgen. Hiervoor is wel specifieke kennis over data-analyse nodig. Heb je die niet in huis? Hiervoor kan samengewerkt worden met kennisinstituten in de regio.
- De kaart een prachtig visueel overzicht geeft met inhoudelijke sterke informatie over waarom iemand een plek onveilig vindt en hoe deze persoon haar gedrag aanpast op deze plek. Deelnemers kunnen ook elkaars inbreng lezen en anticiperen op het
- ontwijken van de onveilige plekken.
  Overheidsinstanties kunnen de informatie gebruiken om lokale hotspots te identificeren en onveilige plekken aan te pakken.
- Er een transparante beschrijving is gegeven van de opzet en aanpak van het onderzoek zodat anderen hiervan kunnen leren. Mocht je zelf een dergelijk project willen opzetten, dan hoef je niet het wiel opnieuw uit te vinden.

Wetopia / Girls Make The City

Beeld: Girls Make The City & Zijkant - Lynn Delbeecke

Omschrijving:
Wetopia is een regeneratieve ontwerppraktijk opgezet door de Belgische Joke Quintens waarbij wordt gewerkt vanuit drie superkrachten:

1. **Kracht van wij**, waarbij een nieuw wij wordt gevormd door mensen samen te brengen die in dezelfde buurt wonen, maar elkaar niet snel ontmoeten.
2. **De kracht van de plek,** waarbij het potentieel van een plek wordt gebruikt om gemeenschappelijkheid te kunnen vinden.
3. **De kracht van de actie**, zodat het niet alleen bij woorden blijft of aanbevelingen, maar er ook echt op de plek iets verandert en wordt gerealiseerd.

Girls Make The City is één van de projecten die vanuit deze Wetopia-principes door Joke en haar netwerk is opgezet en actief in steden zoals Brussel, Oostende, Marseille, Kaapstad, Tunis en Tétouan Hierbij wordt samen met jonge vrouwen **een plek geregenereerd**. Dit betekent dat het vertrekpunt altijd het **potentieel van een plek** is en niet het probleem van een plek. Dit gebeurt door de meiden vragen te stellen zoals 'wat maakt deze plek bijzonder?' en 'waar ben je trots op in je buurt?' En vanuit dit potentieel vervolgens samen met meiden oplossingen bedenken om problemen aan te pakken. Waarbij de deelnemers ook hun **eigen rol in het oplossen** zien en daadwerkelijk acties ondernemen om de locatie te veranderen. De methode is om met **samenwerkingspartners, zoals Zijkant, op de plek** een diverse groep van vijftien tot twintig vrouwen te verzamelen. Vervolgens volgen zij vier workshops in een maand waarvoor zij een vergoeding krijgen en zich ook **committeren** aan de samenwerking. De thema's van de workshops zijn:

- **De plek begrijpen:** wat is de geschiedenis van deze plek en wat gebeurt hier allemaal? Dit wordt gevisualiseerd met bijvoorbeeld collages.
- **Het potentieel van de plek zien:** wat zijn de grote uitdagingen voor meiden op deze plek? Hoe kan het potentieel een antwoord bieden op problemen of uitdagingen in de buurt?
- **Jouw eigen rol zien in de oplossing.** Met de vrouwen wordt bekeken wat zij kunnen doen om een deel van de oplossing te zijn. Daarnaast kijken ze samen naar de rol van anderen, zoals de rol van jongens of beleidsmedewerkers. Deze rollen worden ook gevisualiseerd.
- **Tot actie overgaan, doen!** De meiden creëren concepten waarvan ze een aantal direct gaan uitvoeren. Hierbij komen het artistieke en het maatschappelijke vaak samen.

Best practice omdat:

- Er altijd concreet iets wordt gerealiseerd in plaats van de zoveelste lijst met aanbevelingen voor lokale beleidsmakers.
- Het werken vanuit regeneratieve ontwerpprincipes een andere energie met zich meebrengt voor de deelnemende vrouwen dan vanuit een probleem te werken.
- Werken met jonge vrouwen van belang is omdat juist in deze levensfase vrouwen uit de publieke ruimte verdwijnen.
- Er wordt gewerkt vanuit een systeembenadering, waarvan de fysieke ruimte en het ontwerp daarvan één van de onderdelen is, maar zeker niet het enige.
- De eigen rol zien in de oplossing en deze ook realiseren een sterk gevoel van regie, eigenaarschap en eigenwaarde meegeeft aan de meiden.
- De samenwerking wederkerig is. Er wordt gevraagd om energie en tijd van vrouwen en hiervoor krijgen ze een vergoeding. Tijdens de workshops wordt op gelijkwaardig niveau samengewerkt.
- Op elke plek wordt een project gedragen door lokale organisaties die veel werken met de beoogde doelgroep.
- Er veel wordt gewerkt met creatieve en visuele werkvormen die passen bij de meiden als doelgroep.
- Het proces actief doorlopen en systemisch werken zorgt voor het ontwikkelen van capaciteiten en vaardigheden bij de deelnemers, zowel de meiden als beleidsmakers.
- Er een analyse is gemaakt van de voltooide projecten waaruit de kernbehoeftes van meiden volgden, onafhankelijk van het type plek: ze willen de ruimte heroveren, zich veilig voelen, zichzelf uiten, zelfvertrouwen opbouwen, identiteiten heruitvinden, kansen creëren en cultureel bijdragen. [91, 92, 93, 94]

Beeld: Girls Make The City & Zijkant - Lynn Delbeecke

91 J. Quintens, Geïnterviewde, *social designer, oprichter van Wetopia en initiatiefnemer van Girls Make The City.* [Interview]. 10 april 2026.

92 Wetopia, [Online]. https://wetopia.blog.

93 Wetopia, „5 places, 35 concepts for change, 1 sisterhood.," 29 november 2025. [Online].

94 Girls Make The City, [Online].

Waar liggen kansen voor Zuid-Holland?

Veiligheid in de openbare ruimte is een thema dat meerdere beleidsdomeinen raakt en waar het fysieke en sociale samenkomen. Gekeken vanuit de trend saamveilig is in de toekomst samenwerking binnen en tussen organisaties in Zuid-Holland relevant op dit thema. De provincie kan bijvoorbeeld zelf de interne samenwerking op dit thema bevorderen tussen de eigen afdelingen en externe samenwerking stimuleren door provinciale voorlopers uit Zuid-Holland bij elkaar te brengen. Co-creatie en participatie van vrouwen kan een toetsingsonderdeel worden bij gebiedsontwikkeling, zowel provinciaal als gemeentelijk, waarbij het belangrijk is dat er ook echt iets met de bijdragen van vrouwen wordt gedaan. Ook kan de provincie werken als dataversneller en genderspecifieke provinciale data op allerlei thema's verzamelen en beschikbaar stellen voor lokale partners in Zuid-Holland en vice versa. In de handreiking gaan we verder in op denkrichtingen voor de toekomst op basis van deze trend.

"We zouden graag een netwerk hebben om met elkaar samen te werken op dit thema, om de geleerde lessen te delen. Dat je tips en tricks met elkaar kunt bespreken. Daar zou de provincie ons bij kunnen helpen, om zo'n netwerk en kennissessies te organiseren."

Ellis Soepenberg en Catelijne Elissen, gemeente Den Haag[95, 96]

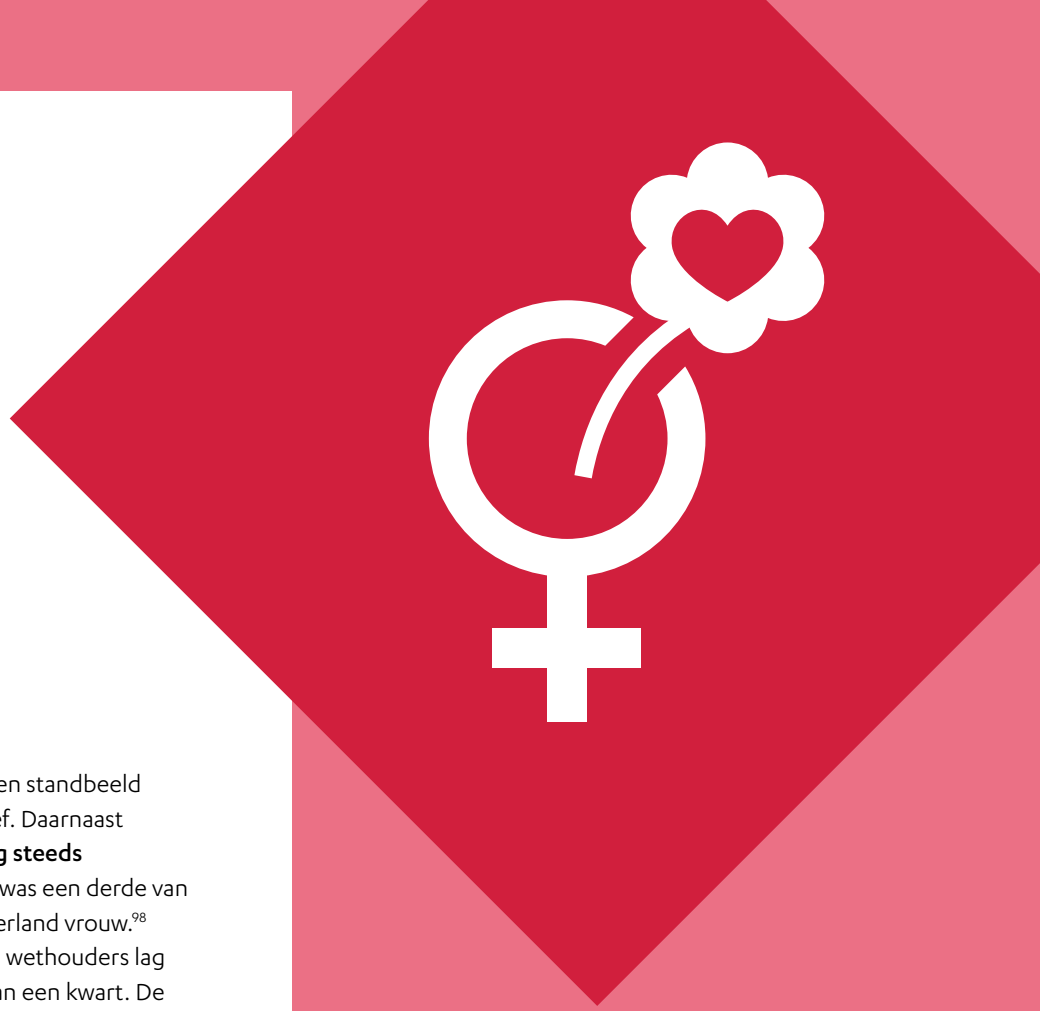
95 C. Elissen, Geïnterviewde, *stedenbouwkundige, gemeente Den Haag*. [Interview]. 7 april 2026.

96 E. Soepenberg, Geïnterviewde, *ontwerper openbare ruimte, Gemeente Den Haag*. [Interview]. 7 april 2026.

Femme Norm

Rechtvaardigheid door systeemverandering

Kernwoorden: Rechtvaardigheid, Erkenning, Zichtbaarheid, Zeggenschap, Status, Systeemverandering, Institutionalisering, Perspectiefkanteling, Top-down, Ruimte claimen.

Waarom komt deze trend nu op?

Het optimisme van eind jaren negentig dat de emancipatie van vrouwen in Nederland was voltooid is veelal weggeëbd omdat veel vrouwen zien dat gendernormen nog steeds hun dagelijks leven negatief beïnvloeden. Dit zorgt ervoor dat meer vrouwen zich weer gaan **uitspreken en in opstand komen tegen machtsstructuren** die bepalen hoeveel ruimte iemand in de samenleving in mag nemen. **Zichtbaarheid** is daar een uiting van, zo zijn van alle Nederlandse straatnamen die naar een persoon zijn vernoemd, 80% naar een man vernoemd.[97] Standbeelden van vrouwen zijn er nog minder, en de vrouwen die wél een standbeeld kregen, zijn doorgaans naakt en fictief. Daarnaast zijn **vrouwen in bestuursfuncties nog steeds ondervertegenwoordigd.** Eind 2024 was een derde van alle volksvertegenwoordigers in Nederland vrouw.[98] Onder bestuurders zoals ministers en wethouders lag dit aandeel nog lager, op iets meer dan een kwart. De positie van vrouwen in de publieke ruimte weerspiegelt wie meetelt. Zoals burgerrechtenactiviste Marian Wright Edelman ooit zei “You can’t be what you can’t see”.

97 RTL Nieuws, „Weinig diversiteit: bijna 80 procent nieuwe straten vernoemd naar man,” 18 maart 2019. [Online].

98 Stem op een vrouw, „Rapport Vrouwen in de politiek,” 2024. [Online].

Wat houdt deze trend in?

Er is een roep om **herwaardering voor wie telt in de publieke ruimte**. Individuele vrouwen nemen zelf het heft in handen om normen te bevragen en bevechten, zowel online als offline. Nieuwskoppen worden bijvoorbeeld **kritisch bevraagd** op het journalistieke frame rondom vrouwen. De **protestbeweging** is ook weer op gang gekomen. Feministische actiegroep De Dolle Mina's is actief en pleit met hun ruim 100.000 volgers en 4.000 actieve leden voor een openbare ruimte die voor elke vrouw voelt als een woonkamer.[99] Er worden regelmatig **vrouwenmarsen** georganiseerd om de vrouwenzaak voor het voetlicht te brengen. Al deze individuele en collectieve acties hebben als uiteindelijk doel: een **systeemverandering** waarbij de 'reference man' niet meer centraal staat maar waar het vrouwelijk perspectief als norm wordt meegenomen. Tijd voor de vrouw als referentie!

"Meer verlichting gaat het patriarchaat niet ontmantelen. Alleen maar meer vrouwen toevoegen aan het bestaande systeem gaat niet werken, want het systeem zelf moet aangepast worden." Dr. Nourhan Bassam, feministisch stedenbouwkundige[100]

Met normering wordt onder andere bedoeld dat er **herstel en reparatie** komt van een situatie die uit balans is. Er wordt luider gevraagd om **institutionalisering van vrouwenrechten** en het meenemen van het vrouwelijk perspectief op alle beleidsdomeinen, ook de domeinen die de inrichting van de openbare ruimte raken. Denk aan **quota's, protocollen en checklists in werkprocessen** die het meenemen van het vrouwelijk perspectief minder vrijblijvend maken.

Een belangrijke drijfveer is **rechtvaardigheid**, ook in de inrichting van de openbare ruimte. Dit gaat verder dan gelijkheid of gelijkwaardigheid, want bij rechtvaardigheid worden de structurele en systemische oorzaken van ongelijkheid aangepakt en weggenomen. Hierdoor blijft het niet bij pleisters plakken.

Het **integreren van een genderperspectief in de gehele beleidscyclus** wordt ook wel gendermainstreaming genoemd. Daarbij wordt in de beleidsvoorbereiding, het ontwerp, de uitvoering, de controle en de uitgavenprogramma's continu bekeken of het beleid vrouwen en mannen eerlijk behandeld. De Nederlandse overheid heeft zich sinds 1995 gecommitteerd aan gendermainstreaming, maar onderzoek van Movisie toont dat in de beleidspraktijk gendermainstreaming geen prioriteit heeft en de bewustwording hierover laag is.[101]

In organisaties proberen vrouwen veelal **op eigen initiatief** een inclusievere manier van werken te stimuleren, maar dit is veelal niet geborgd en er staan meestal geen extra middelen tegenover.

"Ik ervaar in mijn projecten dat het harde infrastructurele maar een klein onderdeel is van de oplossing. Het gaat vooral over vrouw- en 'reclaiming space', de ruimte weer innemen en terugwinnen." Joke Quintens, Oprichter Wetopia & Girls Make The City[102]

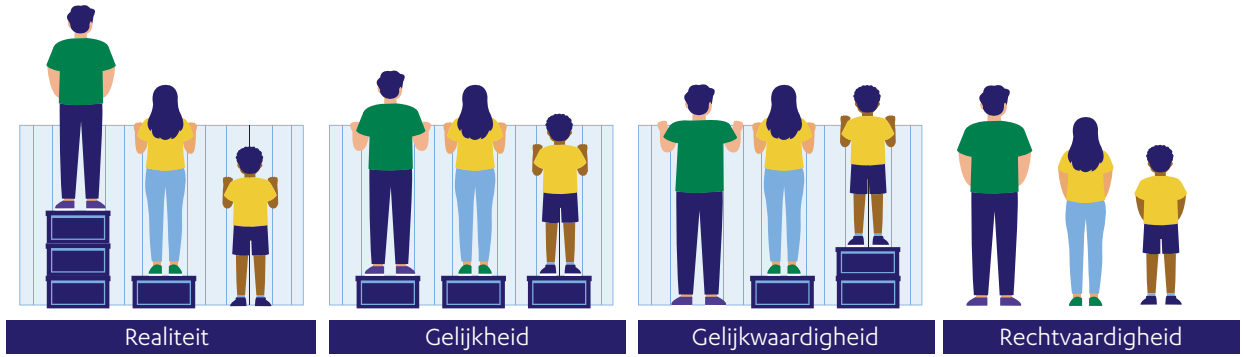
Om zo veel mogelijk mensen mee te krijgen in deze systeemverandering wordt het activisme soms wat getemperd en de taal aangepast. Woorden als vrouw of feministisch worden vervangen door inclusief, rechtvaardig of eerlijk om het onderwerp breder te laten landen.

99 NRC, „Dolle Mina's in 2025: 'De openbare ruimte moet een woonkamer worden waarin elke vrouw zich veilig voelt'," 24 december 2025. [Online].

100 D. N. Bassam, Geïnterviewde, *feminist urbanist en oprichter van The Gendered City*. [Interview]. 7 april 2026.

101 Movisie, „Gendermainstreaming bij de rijksoverheid," september 2024. [Online].

102 J. Quintens, Geïnterviewde, social designer, *oprichter van Wetopia en initiatiefnemer van Girls Make The City*. [Interview]. 10 april 2026.

"Het vrouwelijk perspectief meenemen is voor mij erg belangrijk, tegelijkertijd valt dit nog niet expliciet binnen mijn uren of opdracht, waardoor het vaak afhankelijk is van eigen initiatief en inzet. Ik ervaar voldoende ruimte binnen de organisatie en het wordt positief ontvangen, maar de structurele ondersteuning blijft vooralsnog beperkt." Catelijne Elissen, stedenbouwkundige gemeente Den Haag[103]

Normering gaat ook over **afdwingen of stimuleren van representatie** in de openbare ruimte. Welke kunstenaars worden uitgenodigd om werken te maken in de publieke ruimte? Naar wie worden bruggen, straten en gebouwen vernoemd? Kunst gaat niet alleen over representatie maar ook om het bevragen van normen. Kunstenaar Thomas J. Price die de sculptuur Moments Contained maakte, van een jonge, zwarte vrouw die bij station Rotterdam Centraal staat, verwoord het als volgt: *'We leven in een wereld waar wit zijn de facto het uitgangspunt is en iedereen daarbuiten wordt 'divers' genoemd. Ik doorbreek de regels, regels waarvan je je vaak niet bewust was. Geconfronteerd met een beeld van een fictieve figuur die zich niet aan die regels houdt, kunnen mensen geagiteerd raken: wie is dat?"*

Daarnaast gaat het ook om **banen in de openbare ruimte** in evenwicht te brengen en tegelijkertijd bevordert de aanwezigheid van vrouwen in diverse functies in de openbare ruimte ook het gevoel van veiligheid.

Kortom, er wordt op veel fronten een **correctieslag geëist** en deels al uitgevoerd om af te stappen van de man als standaard en in te zetten op een meer **rechtvaardige norm**, om zo de veiligheid van vrouwen, zowel offline als online, te verbeteren. Vrouwen zien ook **een rol voor mannen** om deze normering van de grond te krijgen, met name voor mannen die in invloedrijke posities zitten en besluitvorming kunnen beïnvloeden.

"Als je in je werk bezig gaat met iets voor vrouwen dan wordt je al snel neergezet als een actievoerende feminist. Ik probeer in mijn taalgebruik daar rekening mee te houden en als ik het vanuit het inclusieve benader, dan merk ik dat de boodschap beter overkomt."

Catelijne Elissen, stedenbouwkundige, gemeente Den Haag[104]

103 C. Elissen, Geïnterviewde, *stedenbouwkundige, gemeente Den Haag*. [Interview]. 7 april 2026.

104 C. Elissen, Geïnterviewde, *stedenbouwkundige, gemeente Den Haag*. [Interview]. 7 april 2026.

Welke behoeftes raakt deze trend aan?

Onzichtbaar ongemak bespreekbaar maken

Vrouwen verwachten dat structurele tekortkomingen die altijd als normaal werden beschouwd openlijk worden benoemd en aangepakt en niet langer worden weggezet als individueel probleem maar als gedeeld en oplosbaar.

Erkenning van vrouwspecifieke behoeftes in basisinfrastructuur

Vrouwen verwachten dat alledaagse infrastructuur zoals toiletten, verlichting en zitplaatsen rekening houdt met hoe zij de stad gebruiken. De man als onuitgesproken norm wordt steeds minder geaccepteerd.

Zichtbaarheid in de publieke ruimte

Vrouwen verwachten dat ze worden vertegenwoordigd in wie er wordt herdacht, geëerd en zichtbaar gemaakt in de openbare ruimte, van standbeelden tot straatnamen tot banen in de openbare buitenruimte.

Welke signalen laten zien dat deze trend nu speelt?

Hierna volgt een selectie uit de signalen van verandering die we hebben gespot, ingedeeld op nationaal en internationaal.

> *"Ik heb projecten gedaan in parken met vrouwen en dan zie je dat ze graag vrouwelijke parkwachters of vrouwelijke groenbeheerders willen zien. Dit soort maatregelen maken vrouwen veel zichtbaarder in de publieke ruimte."* Joke Quintens, Oprichter Wetopia & Girls Make The City[105]

105 J. Quintens, Geïnterviewde, *social designer, oprichter van Wetopia en initiatiefnemer van Girls Make The City*. [Interview]. 10 april 2026.

Bonte was doet eindredactie
Journalist Zoë Papaikonomou herschrijft op social media bestaande nieuwskoppen om te laten zien hoe framing door de media de schuldvraag verlegt naar het vrouwelijke slachtoffer in plaats van naar de mannelijke dader. In Zoë’s aangepaste nieuwskoppen wordt dit recht getrokken, want woordkeuze in berichtgeving bepaalt hoe een lezer naar verantwoordelijkheid kijkt. Beeld: Zoë Papaikonomou

One size fits some
Afstudeerproject aan de TU Delft van Maartje Van Proosdij over gender bias in ontwerp. In haar project laat ze met kritische posters zien dat de rol van sekse en gender vaak onbewust niet wordt meegenomen in het ontwerp van producten en diensten. Hierdoor ontstaan gender bias en ontwerpen die niet voor iedereen passend zijn. Beeld: Maartje van Proosdij

Dolle Kavita’s
Het is belangrijk om met de vrouw als norm niet in dezelfde valkuil te trappen als bij de ‘reference man’ en een witte hetero vrouw zonder beperking voor je te zien. Dolle Kavita’s is door schrijver en bestuurskundige Shantie Singh opgezet om het beeld bij de vrouwenstrijd op te rekken en diverser te maken. Beeld: Noor Lorist

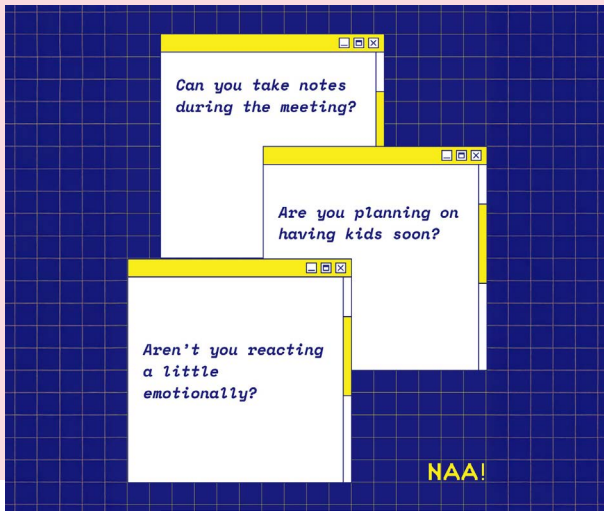

Volledig vrouwelijke kieslijst

De Rotterdamse politieke partij JOU (Jongere Ouderen) had begin 2026 de landelijke primeur met een volledig vrouwelijke kandidatenlijst voor de gemeenteraadsverkiezingen. Lijsttrekker Ellen Verkoelen wil met dit initiatief niet alleen aandacht vragen voor de zichtbaarheid van vrouwen in de politiek, maar ook het vrouwelijke perspectief actief een plek geven in beleid en besluitvorming. Beeld: JOU

Netherlands Angry Architects

Een Nederlands collectief dat streeft naar het organiseren van werknemers in de architectuur- en bouwsector en staat voor eerlijk werk, transparantie en verantwoording. Via social media delen ze onder andere 'memes' die stereotype rollen van vrouwen werkzaam in de sector aankaarten, zoals dat ze koffie moeten halen of notities moeten maken tijdens bouwoverleg. Beeld: Netherlands Angry Architects

Voorrang voor meiden op voetbalveldjes

Voetbalvelden zijn vaak het domein van jongens. Op vijf voetbalpleinen in de gemeente Amsterdam hangt nu een bord met de tekst dat meiden voorrang krijgen op een specifieke dag. De gemeente hoopt met het initiatief een signaal af te geven en ruimte te maken voor meisjes, zodat ze meer kunnen bewegen.

Beeld: Alliance Football Club

Girls' Day 2026

Girls' Day is een jaarlijks landelijk initiatief van VHTO waarbij meiden van 10 tot 15 jaar in april bij bedrijven in techniek en IT kennismaken met de sector, zelf aan de slag gaan en vrouwelijke rolmodellen ontmoeten. Slechts 1 op de 6 werkenden in techniek en IT is vrouw, en als de huidige groei doorzet duurt het tot 2080 voordat 40% van de technische rollen door vrouwen wordt vervuld. In Zuid-Holland deden dit jaar tientallen bedrijven mee, waaronder 25 Rotterdamse havenbedrijven en KPN. Beeld: Girls' Day 2025 VHTO, Liesbeth Dingemans

Gendermainstreaming bij gemeente Amsterdam

Amsterdam is de eerste Nederlandse gemeente die gendermainstreaming breed en structureel oppakt. Bij het maken, uitvoeren en evalueren van beleid wordt rekening gehouden met verschillen tussen mannen, vrouwen en andere genderidentiteiten. Bewustwording wordt vergroot via workshops onder medewerkers. Beeld: Gaurav Jain

Protocol Veilig online zichtbaar in de politiek

De Werkgroep Veilig in de Politiek, een initiatief van Stichting Stem op een Vrouw, lanceerde in maart 2026 een breed ondertekend protocol tegen online haat jegens politici. Volgens directeur Devika Partiman raakt de veiligheid van politici alle partijen, en is online haat een van de grootste belemmeringen voor vrouwen om politiek actief te worden en te blijven. Beeld: © Stichting Stem op een Vrouw

Lotte Stam-Beeseplein

In Krimpen aan den IJssel plaatste kunstenaar Edwin Stolk in opdracht van de gemeente een straatnaambord voor een denkbeeldig Lotte Stam-Beeseplein. Het eert de architect en stedenbouwkundige Charlotte Stam-Beese die in het dorp woonde en Rotterdamse woonwijken als Pendrecht en Ommoord ontwierp. Dit kunstproject geeft een vergeten vrouwelijk icoon uit Zuid-Holland alsnog een plek in het straatbeeld. Beeld: Edwin Stolk

Internationaal

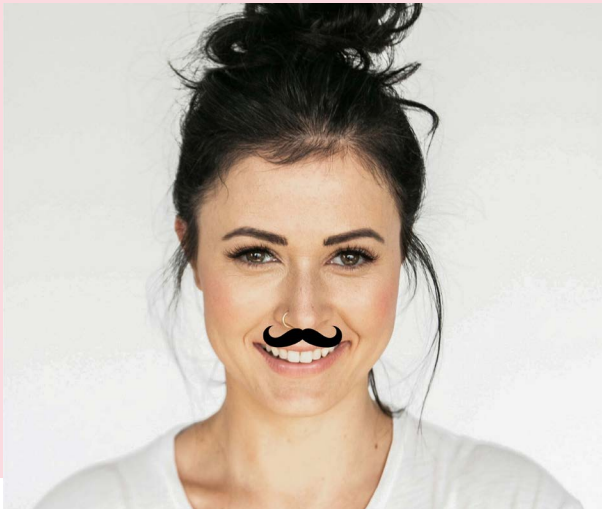

Wiki Women Design

Het Vlaams architectuurinstituut heeft het Wiki Women Design project opgezet om vrouwen in de spotlight te zetten die hun stempel hebben gedrukt op de ontworpen omgeving in België. Zij zijn vaak niet te vinden in overzichten, zoals op Wikipedia. Via Wikipedia edit-a-thons en schrijfsessies wordt de achterstand ingehaald en de bijdrage van vrouwen wel geregistreerd. Beeld: Antoni Shkraba

Bro boost op LinkedIn

Tientallen vrouwen ontdekten in november 2025 dat hun bereik op LinkedIn flink steeg zodra ze hun profiel op mannelijk zetten of hun teksten in masculiene taal herschreven. LinkedIn ontkent dat het platform berichten van mannen voortrekt, maar de uitkomst voedt het vermoeden dat masculiene communicatiestijlen online meer ruimte krijgen. Beeld: Jake Nackos

Europees vrouwenquotum voor bedrijven

Het Europees Parlement stemde in 2022 in met een EU-brede richtlijn die geldt voor beursgenoteerde bedrijven met meer dan 250 werknemers. Vanaf medio 2026 moet hun raad van commissarissen voor 40% uit vrouwen bestaan, of moet minstens een derde van de commissarissen en bestuurders samen vrouw zijn, met sancties zoals boetes of uitsluiting van aanbestedingen voor wie achterblijft. Beeld: Mizuno K.

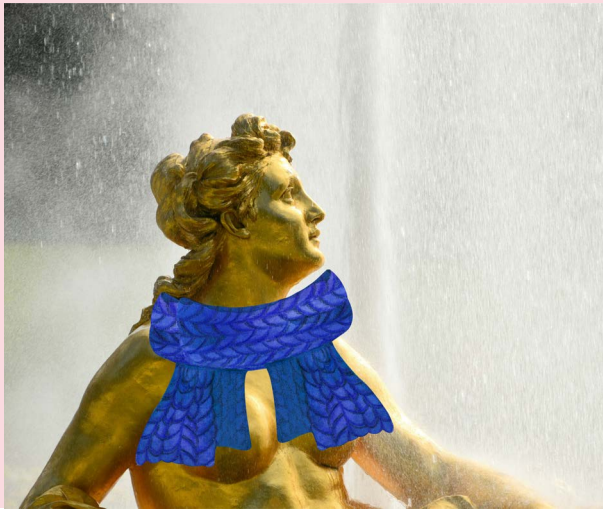

Curfew

In de Britse dramaserie Curfew moeten niet vrouwen maar mannen zich aanpassen om veilig te zijn in de openbare ruimte. Mannen moeten een enkelband dragen en hen wordt van hogerhand een avondklok opgelegd, waardoor vrouwen 's avonds de openbare ruimte voor zichzelf hebben. Deze omkering laat het perspectief van de kijker kantelen. Beeld: Sasha Freemind

Gebreide kleding voor Deense standbeelden

In Denemarken voorzagen vrouwen mannelijke standbeelden van zelfgebreide kleding uit protest tegen de scheve verhouding in de openbare kunst. Een telling kwam uit op 484 beelden van belangrijke mannen tegenover slechts 43 van vrouwen, die ook nog vaker naakt werden afgebeeld. Kort daarna trok de overheid 1,5 miljoen dollar uit voor standbeelden van belangrijke vrouwen.
Beeld: Mauro Angeli

Crash Test Dummy voor vrouwen

Vrouwen hebben meer kans hebben op overlijden of serieuze verwondingen bij auto-ongelukken. Testpoppen (crash test dummies) worden gebruikt bij simulaties van auto-ongelukken en zijn op mannenlichamen gemaakt. Na jaren pleiten is THOR-05F er, een testpop die autorijden voor vrouwen veiliger moet maken. Baanbrekend, want nooit eerder werd getest met een pop op basis van een vrouwenlichaam. Beeld: National Highway Traffic Safety Administration

Co-op ontwikkeld loonkloof toolkit

In Groot-Brittannië heeft consumentencoöperatie Co-op, die onder andere supermarkten en verzekeringen beheert, een toolkit ontwikkeld om de loonkloof te verkleinen van het eigen personeel en die van toeleveranciers uit de keten. De focus ligt op het verzamelen van gendergerelateerde data en dit om te zetten tot een actieplan met concrete activiteiten om de kloof te dichten. Beeld: Co-op

EU Gender equality strategy

1 op de 3 vrouwen in Europa ervaren gender-gerelateerd geweld. Daarnaast zijn gender loonkloven in alle Europese landen aan de orde van de dag. De Europese Unie (EU) zet nu een nieuwe gendergelijkheid strategie in die oproept om het proces van gelijkheid te versnellen en daadwerkelijk actie te ondernemen, zoals zorg gelijker verdelen, deelname vrouwen aan publiek domein vergroten en gender mainstreaming integreren in elk beleidsdomein van de EU. Beeld: Oliver Cole

Wat zijn inspirerende cases vanuit voorlopers?

Hieronder zijn twee voorbeelden beschreven van de steden Wenen en Umeå, die beiden het vrouwelijke perspectief meenemen in hun gehele beleidsproces en laten zien hoe dit zijn uitwerking heeft op de inrichting van de openbare ruimte. Laat je inspireren door hoe deze gemeenten hun openbare ruimtes en beleidsprocessen hebben ingericht.

Gendermainstreaming in Wenen

Beeld: Stadt Wien, Luiza Puiu

Omschrijving:
De stad Wenen in Oostenrijk wordt wereldwijd gezien als de showcase op het gebied van gender-mainstreaming en het **structureel inbedden van gender-inclusief ontwerp** in de **gehele infrastructuur en diensten** van de stad. In de jaren negentig werd het **Frauenburo** opgezet door stedelijk ontwerper Eva Kail om woningbouw meer vrouwvriendelijk te maken. Hiervoor werden expliciet **vrouwelijke architecten** uitgenodigd om ontwerpen in te dienen. Het eerste gebouw genaamd 'Frauen-Werk-Stadt' werd in 1997 opgeleverd met onder andere bergingen voor kinderwagens, brede trappen voor ontmoetingen, ov-haltes vlakbij en kinderopvang op de begane grond. Daarna wordt gendermainstreaming doorgetrokken in de gehele stad zodat **de infrastructuur en diensten toegankelijker worden voor vrouwen**. Voorbeelden zijn het aanpassen van straatverlichting op onveilige plekken, stoplichten die voetgangers prioriteren, meer zitgelegenheid, bredere stoepen en minder drempels, meer speelplekken voor meiden met volleybal- en badmintonvelden en goed verlichte parkeergarages.[106, 107, 108]

106 C. Criado-Perez, Invisible Women, Penguin Random House UK, 2020.

107 City of Vienna, „Gender mainstreaming in Vienna," [Online].

108 The Guardian, „City with a female face: how modern Vienna was shaped by women," 14 mei 2019. [Online].

Best practice omdat:

- Gendermainstreaming is opgenomen in het gemeentebeleid en er sancties aan zijn verbonden als ontwerpen er niet aan voldoen.
- Gender budgeting wordt ingezet waardoor elke gemeentelijke afdeling zijn uitgaven tweemaal per jaar moet verantwoorden op hoe deze gelijkwaardig bijdragen aan zowel mannen als vrouwen.
- Nieuwe woonprojecten moeten voldoen aan gender sensitieve criteria om voor subsidie in aanmerking te komen.
- Gendermainstreaming is geïntegreerd in de cultuur en mentaliteit van ambtenaren, projectontwikkelaars, planners en alle andere stakeholders. Het is een automatische manier van denken geworden.
- Er wordt gewerkt met de 4R-methode om het genderperspectief mee te nemen in alle onderdelen van beleid. Deze methode helpt om de impact van beleid op mensen met verschillende genders inzichtelijk te maken. Het bestaat uit vier stappen: Representation, Resources, Realisation en Rights.

Beeld: Stadt Wien, Luiza Puiu

Gender-inclusief ontwerp in Umeå

Beelden: Gemeente Umeå - Andreas Nilsson

Omschrijving:
De Zweedse gemeente Umeå is al vanaf de jaren zeventig bezig met **meer veiligheid op straat** voor vrouwen, **betere representatie in kunst en cultuur** en **stedelijke planning** die prettig is voor alle genders. Ze noemen dit zelf het werken met een '**gendered landscape**'. Voorbeelden hiervan zijn verkeersborden met vrouwen erop, aanspraak op gemeentelijke voetbalvelden eerlijk verdelen onder mannen- en vrouwenteams, sneeuwruimen waarbij voetpaden en OV-infrastructuur prioriteit krijgen, tunnels aanpassen met sensorische elementen (licht, audio, kunst), bushaltes aanpassen en er houten draaiende pods van maken, ontmoetingsplekken voor tieners met ronde zitjes en kleurrijke verlichting. In deze video van vijf minuten delen medewerkers van de gemeente hoe gendermainstreaming het ontwerp van hun stad heeft beïnvloed.

Best practice omdat:
- Vanaf de jaren negentig specifiek is ingezet op een gender gelijkwaardige gemeente volgens principes van gendermainstreaming. Structurele politieke inzet is van belang om dit onderwerp op de lange termijn echt geïntegreerd te krijgen in beleid.
- Er ambtenaren in dienst zijn die specifiek werken op gendergelijkheid ('gender equality officers').
- Bij het opstellen van beleid standaardvragen worden gesteld zoals: Wie missen we nog? Wie wordt door dit beleid mogelijk benadeeld?
- Aanpassingen in de ruimte op een originele en hoogwaardige manier zijn ontworpen vanuit (ook) het vrouwelijk perspectief ontworpen en uitgevoerd en door de gehele infrastructuur heen.
- Storytelling over het proces en de resultaten ervoor zorgt dat het breed wordt gedragen bij de inwoners. Daarnaast trekt dit zowel bedrijven als toeristen naar de stad toe.
- Er een bustour is opgezet (The Gendered Landscape Tour) langs gender-inclusieve ontwerpen om professionals uit andere landen te laten zien hoe Umeå dit aan heeft gepakt.[109, 110, 111, 112]

109 ERBD Green Cities, „The Gendered Landscape: Umeå, Sweden," [Online].
110 Make Space For Girls, „Umeå," [Online].
111 The Guardian, „The world's most feminist city: how Umeå in Sweden became an idyll for women," 30 oktober 2024. [Online].
112 Umeå Kommun, „In English: Gender equality work in Umeå," [Online].

Waar liggen kansen voor Zuid-Holland?

De trend femme norm gaat vooral over het vrouwvriendelijk perspectief institutionaliseren en een correctieslag uit te voeren via wetgeving en beleid. Goed voorbeeld doet volgen, de provincie of gemeenten kunnen ervoor kiezen om zelf dit voorbeeld te zijn of voorlopers te ondersteunen zodat hun werk structureel wordt ingebed in beleid. In de toekomst kan ook de representatie van provinciale en gemeentelijke vrouwelijke iconen bijvoorbeeld meer aandacht krijgen en het verzamelen van provinciale of lokale data die uit te splitsen is op gender. In de handreiking gaan we verder in op denkrichtingen voor de toekomst op basis van deze trend.

"Er is gelukkig wel meer erkenning vanuit collega's dat ze het vrouwelijk perspectief nodig hebben. Zoals vanuit de afdeling stads-beheer, wat toch een mannenwerkveld is, die actief een handreiking deden en me om hulp vroegen. Het zou goed zijn als het meenemen van het vrouwelijk perspectief hard wordt gemaakt, dat het op een checklist of in de workflow staat. Anders is het te vrijblijvend en te veel een soft puntje." Milou van Min, fietscoördinator gemeente Rotterdam[113]

113 M. v. Min, Geïnterviewde, *urban strategist en fietscoördinator, gemeente Rotterdam*. [Interview]. 8 april 2026.

Emenscipatie

Vrijheid in ontwikkeling voor iedereen

Kernwoorden: Vrijheid, Zelfontwikkeling, Flexibele identiteit, Zelfrespect, Ruimdenkend, Begrip, Empathie, Menszijn, Acceptatie.

Waarom komt deze trend nu op?

De afgelopen decennia hebben emancipatiebewegingen grote maatschappelijke verschuivingen in gang gezet door aan te kaarten hoe diep ongelijkheid, uitsluiting en onveiligheid verankerd zijn in sociale gendernormen. Dit heeft onder andere gezorgd voor de invoering van vrouwen- en lhbtqia+-rechten. De laatste jaren groeit steeds meer **het besef dat gendernormen iedereen beperken, ook mannen**. Dezelfde ideeën die voorschrijven hoe vrouwen zich horen te gedragen, bepalen ook wat van mannen wordt verwacht: stoer zijn, fysiek sterk, emoties onderdrukken en altijd de controle houden. Steeds meer onderzoekers, activisten en mannen zelf wijzen erop dat deze **rigide opvattingen schadelijk zijn voor iedereen** en invloed hebben op allerlei vlakken, zoals mentale gezondheid, relaties, opvoeding, zorg en veiligheid. Mannen doen het bijvoorbeeld minder goed op school vanwege onder andere mannelijke groepsdruk, zoeken minder snel hulp bij een GGZ voor mentale klachten en plegen vaker suïcide dan vrouwen.[114, 115, 116, 117]

114 CBS, „Al 23 jaar op rij meer vrouwen dan mannen in hoger onderwijs," 8 maart 2023. [Online].

115 M. v. Hek, „Exploring pathways: How friends' anti-academic behavior contributes to the gender gap in language and math grades," *Research in Social Stratification and Mobility*, vol. 97, 2025.

116 RIVM, „Kernboodschappen per (deel)populatie 2025," 2025. [Online].

117 CBS, „1849 zelfdodingen in 2024," 22 mei 2025. [Online].

Tegelijkertijd roept deze ontwikkeling weerstand op. Naarmate vaststaande genderrollen minder vanzelfsprekend worden, zoeken sommige groepen juist **houvast** hierin. Bewegingen zoals de manosfeer en tradwife-cultuur tonen een wereld waarin mannen en vrouwen **sterk afgebakende rollen** hebben. Sociale media versterken deze dwingende boodschappen doordat **algoritmes** de vaak **polariserende en sensationele content** belonen.[118] Vooral jonge mannen en kinderen zijn vatbaar voor dit gedachtegoed omdat hun identiteit nog volop in ontwikkeling is en ze zich in een **kwetsbare en verwarrende fase** bevinden. 78% van de onderwijsprofessionals ziet dat jongens beïnvloed worden door online content over mannelijkheid en dat **jongens elkaar onder druk zetten** om zich mannelijk te gedragen.[119]

Wat houdt deze trend in?

De focus van emancipatie verschuift van vrouwen- emancipatie naar **de vrijheid van mensen in bredere zin**. **Gender** wordt steeds minder gezien als een vaststaand biologisch gegeven en steeds vaker als iets dat cultureel en sociaal wordt gevormd en **fluïde** is. Hierdoor ontstaat ruimte voor een **bredere kijk op identiteit**, mannelijkheid, vrouwelijkheid en de vele manieren waarop mensen zichzelf kunnen ontwikkelen. De mens, met al zijn emoties, kwetsbaarheden en complexiteit, komt centraler te staan dan de rol die cultureel aan gender wordt toegekend. Deze beweging staat voor de vrijheid om jezelf te kunnen zijn en je identiteit te kunnen uiten. **Dat je een mens bent in plaats van compleet gedefinieerd door je biologische sekse**.

Stereotype **normen worden bevraagd en opgerekt**, zoals dat vrouwen zorgzaam, lief en aardig moeten zijn en mannen zelfverzekerd, fysiek krachtig en rationeel. Hier oog voor hebben en dit bespreken wordt ook wel **gendersensitief werken** genoemd. Deze trend betekent overigens niet dat we afstand hoeven te doen van wat we nu zien als mannelijkheid en vrouwelijkheid, maar dat de nadruk ligt op dat dit een persoonlijk gegeven is, en niet een collectieve norm waar je je naar moet schikken. De toon waarop vrouwen zich uiten is bijvoorbeeld anders dan voorheen, openlijk woedend zelfs. Dit wordt ook wel "**female rage**" genoemd. Die woede klinkt steeds vaker door in de cultuur. Zo claimt zangeres Merol op haar album **Leve de Feeks** het eeuwenoude scheldwoord voor **de felle, uitgesproken vrouw als verzet** tegen de reflex om boze vrouwen weg te zetten als emotioneel en hysterisch.

Ook onder mannen klinkt een ander geluid. Een groeiende groep keert zich tegen de machonorm en zoekt naar een **mannelijkheid waarin ook ruimte is voor zachtheid en kwetsbaarheid** en waar deze eigenschappen ook gezien worden als kracht. Ze stellen zich rondom thema's als vrouwveiligheid op als **bondgenoot in plaats van beschermer**, door andere mannen aan te spreken en deel te zijn van de oplossing. 85% van de Nederlandse mannen vindt het goed dat vrouwen het niet pikken als mannen ongevraagd seksuele opmerkingen maken. Zeven op de tien mannen vinden dat mannen elkaar vaker moeten aanspreken op ongepaste seksuele opmerkingen richting vrouwen.[120] Toch deed een meerderheid dat uiteindelijk niet wanneer ze zoiets meemaakten, vooral uit twijfel of het wel erg genoeg was. Het is niet gek dat daarom ook wordt opgeroepen om jongens hierin op te voeden, zoals het veelgebruikte statement "**educate your sons**" aangeeft.

"De mannelijke norm blijft dominant als we blijven neerkijken op wat we met vrouwen en vrouwelijkheid associëren. Als we daar niet een gemengde menselijke norm boven zetten, dan gaan jongens die beweging niet maken."

Jens van Tricht, oprichter Emancipator[121]

118 Movisie, „10 vragen over de manosphere," 17 juni 2025. [Online].

119 School & Veiligheid, „Invloed manosfeer op sociale veiligheid in het onderwijs," maart 2026. [Online].

120 Regeringscommissaris seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld, „7 op de 10 mannen vinden dat zij elkaar vaker moeten aanspreken op seksueel grensoverschrijdend gedrag naar vrouwen," 4 november 2025. [Online].

121 J. v. Tricht, Geïnterviewde, *oprichter Emancipator*. [Interview]. 16 april 2026.

"Ik merk in onze organisatie dat gender en normen vaker ter sprake komen en dat er meer oog voor is. Het gaat langzaam en kost tijd en er zit ook verschil in tempo bij gemeenten en provincies en bij verschillende afdelingen. Binnen organisaties gaat zo'n verandering vaak toch wat trager dan in de maatschappij zelf." Elize Wolff, beleidsadviseur weerbaarheid en veiligheid, Vereniging Nederlandse Gemeenten[122]

In de inrichting van de openbare buitenruimte zijn ook verschuivingen te zien, bijvoorbeeld in het aanbieden van **genderneutrale toiletten. Inclusief ontwerp** is in opkomst waarbij plekken worden ontworpen die ruimte bieden aan verschillende identiteiten, levensfasen, emoties en vormen van samenzijn. Een voorbeeld zijn **prikkelarme ruimtes** voor neurodiverse mensen. Niet de gemiddelde gebruiker staat centraal, maar de mens in al zijn diversiteit en complexiteit. Ontwerp verschuift daarmee van **normerend naar faciliterend**: ruimtes worden plekken waar mensen zichzelf kunnen zijn, elkaar kunnen ontmoeten en zich kunnen ontwikkelen.

Alleen de fysieke ruimte aanpassen maakt de wereld helaas niet ineens vrouwvriendelijker. Deze trend laat zien dat dit samen gaat met **een culturele en sociale verandering** in opvattingen over gender. Emancipatie van iedereen betekent dat **niemand een verliezer** is en dat **iedereen is bevrijd** van beperkende gendernormen, zowel in de binnen- als buitenruimte.

"Een man en een vrouw kunnen beide ontwerpen vanuit een feministisch perspectief. Dit zou niet alleen een thema voor vrouwen moeten zijn. Alle ontwerpers moeten dit in hun praktijk integreren en de ruimte herontwerpen voor de 99%. Het is een intersectioneel thema." Dr. Nourhan Bassam, feministisch stedenbouwkundige[123]

Welke behoeftes raakt deze trend aan?

Ruimte voor een breder emotioneel spectrum
De emotionele rolverdeling wordt verbreed, waarbij vrouwelijke woede ruimte krijgt als legitieme reactie op onveiligheid. Mannelijke zachtheid en kwetsbaarheid worden erkend als nieuwe expressie van kracht.

Focus op preventie
Gedragsnormen die onveiligheid in stand houden worden steeds vaker bij de wortel aangepakt, onder andere door mannen een actieve rol te geven in preventie en verandering.

Zichtbare solidariteit
Een omgeving die mannen actief uitnodigt om bij te dragen aan veiligheid in de publieke ruimte, niet als uitzondering maar als vanzelfsprekend onderdeel van de buurt.

Welke signalen laten zien dat deze trend nu speelt?

Hierna volgt een selectie uit de signalen van verandering die we hebben gespot, ingedeeld op nationaal en internationaal.

122 E. Wolff, Geïnterviewde, *beleidsadviseur weerbaarheid en veiligheid bij Vereniging Nederlandse Gemeenten en mede-oprichter van SafeHaven*. [Interview]. 7 mei 2026.

123 D. N. Bassam, Geïnterviewde, *feminist urbanist en oprichter van The Gendered City*. [Interview]. 7 april 2026.

Nationaal

Rage rooms

Rage rooms, ruimtes waar bezoekers tegen betaling spullen mogen kapotslaan om hun woede te ontladen, worden ook in Nederland steeds populairder. In Delft zit bijvoorbeeld Smash Therapy en in Rotterdam Car Smash. De opkomst sluit aan bij een bredere acceptatie van woede als legitieme emotie, met opvallend veel vrouwelijke bezoekers. Beeld: Alexander Krivitskiy

Wees een Baas

Gemeente Rotterdam lanceerde in mei 2025 de campagne Wees een Baas, die zich voor het eerst rechtstreeks richt op plegers van seksuele straatintimidatie, vooral jonge mannen tussen de 17 en 30 jaar. Met de boodschap dat een échte man niet roept, sist of fluit zet de campagne zich af tegen toxische mannelijkheid, onder meer via een pop-up barbershop waar jongens onder het knippen in gesprek gaan over hun gedrag. Beeld: Gemeente Rotterdam

Echt Mannelijk

#EchtMannelijk is een beweging van Stichting Nami die geweld tegen vrouwen bij de bron aanpakt: de regels die we jongens meegeven, zoals altijd sterk zijn en je gevoel wegstoppen. Diezelfde regels schaden de mentale gezondheid van mannen en maken vrouwen onveilig. In de publieke ruimte brengt de beweging met onder andere campagnes het gesprek over veiligheid en mannelijkheid op gang. Beeld: Nami

Mannen Netwerk Verpleegkunde
Waarom worden vrouwen wel aangemoedigd om in mannenberoepen te gaan werken, maar gebeurt dat niet omgekeerd? Met die vraag in het achterhoofd is het MNV gestart, het Mannen Netwerk Verpleegkunde, om de diversiteit in de beroepsgroep te vergroten. Onder andere door mentorschap en mannelijk rolmodellen aan te bieden. Beeld: CDC

Prins Carnaval (m/v/x)
Het Limburgs Museum en intersectioneel feministisch platform Aangenaam vragen aandacht voor het mannenbolwerk dat de meeste carnavalsverenigingen in hun ogen nog steeds zijn. Daarom schreven zij voor Carnaval 2027 symbolisch een vacature uit voor 'Prins Carnaval (m/v/x)' waar iedereen voor in aanmerking komt, ongeacht gender. Beeld: Ingeborg Korme

Catcalls of Nimma
Catcalls of Nimma maakt straatintimidatie van vrouwen in Nijmegen zichtbaar door werkelijk uitgesproken opmerkingen met krijt op de stoep te schrijven, precies op de plek waar ze plaatsvonden. De ervaringen komen binnen via Instagram en worden met het bijbehorende verhaal gedeeld. Sinds de start in 2020 is er in Nijmegen al op meer dan honderd plekken gekrijt. Beeld: Judith Holzmann

Bemoei je met je eigen zaakje
Transgender Netwerk Nederland lanceerde de campagne 'Bemoei je met je eigen zaakje' als reactie op seksecontrole en "gender policing" van trans personen. Hoewel deze campagne gericht is op uitsluiting in de sport, slaat het ook over het gebruik van toiletten in openbare ruimte, pashokjes in winkels en andere plekken waarop uitsluiting op basis van een sekse-tweedeling plaatsvindt. Beeld: Transgender Netwerk

Man, zeg er wat van!
De Rijksoverheid spoort met de nationale campagne 'Man, zeg er wat van!' mannen aan om elkaar aan te spreken op seksueel grensoverschrijdend gedrag richting vrouwen. De campagne verschuift de verantwoordelijkheid naar mannen onderling, als bondgenoten in plaats van enkel beschermers. Beeld: Rijksoverheid

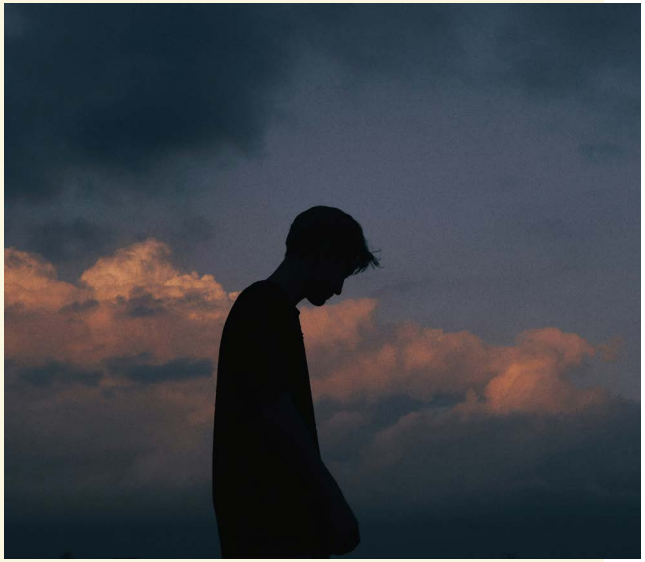

Vadercentrum Adam
Vadercentrum Adam is een ontmoetingsplaats voor iedereen in de Haagse wijk Laak. Een van de initiatieven die vanuit dit centrum is ontstaan is Al-Wasl, wat contact of bemiddeling betekent, waarbij zo'n 24 buurt-vaders de straat op trekken om de leefbaarheid in de wijk te verbeteren. Ze bouwen een vertrouwensband op met jongeren en spreken hen aan op ongewenst gedrag. Beeld: De buurtvaders van het Vadercentrum Adam

De Voorleesvader
Rotterdammer Mohammad Faizi Nazir is docent economie, vader van twee dochters en actief op Instagram als De Voorleesvader waarmee hij meer dan 60.000 ouders en leerkrachten bereikt. In zijn posts geeft hij tips over boeken om te lezen met je kinderen die ervoor zorgen dat ze zich emotioneel goed kunnen ontwikkelen. Beeld: Celine Prins

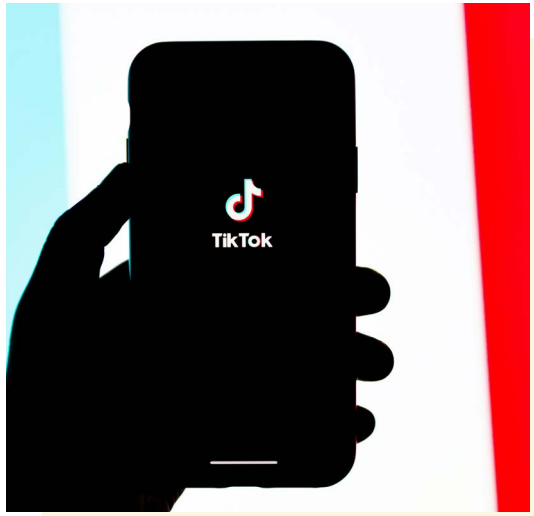
Internationaal

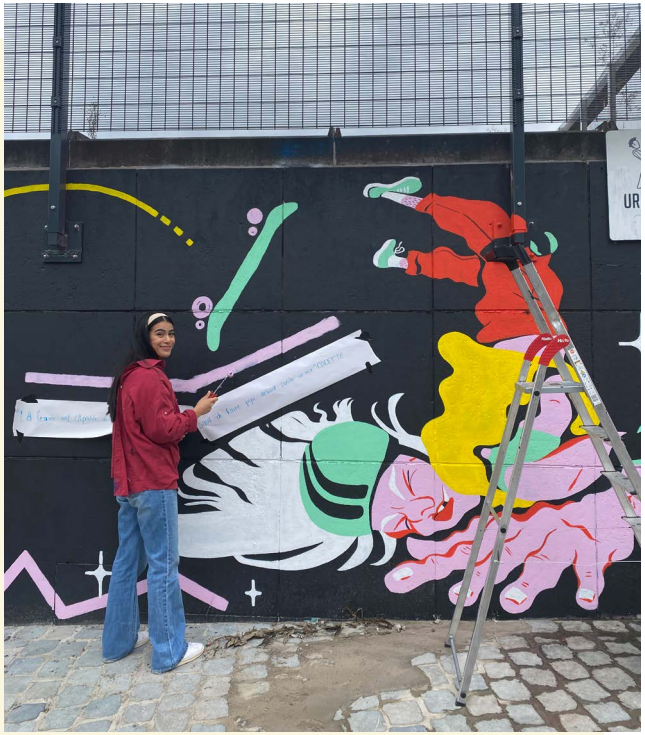
Adolescence
Een Britse serie over de familie Miller van wie het leven totaal op z'n kop komt te staan wanneer de dertienjarige zoon wordt gearresteerd voor de moord op een tienermeisje van zijn school. De alarmerende serie behandelt thema's als ouderschap, opvoeding, onderwijssystemen en de impact van schermtijd op het puberbrein. De serie wordt aanbevolen aan ouders om samen met hun puberkind te kijken en wordt op scholen getoond om het gesprek in de klas over groepsdruk en gendernormen te stimuleren.
Beeld: Minh Ngoc

Soundos bij De Afspraak
Toen de Nederlandse cabaretière Soundos El Ahmadi begin 2026 in de Belgische talkshow De Afspraak wees op de cijfers over vrouwenonveiligheid, wuifde presentator Bart Schols die weg omdat zijn eigen vriendinnen zich veilig zouden voelen. Haar kordate weerwoord ging viraal omdat nogmaals duidelijk werd hoe vaak de woede van vrouwen wordt gebagatelliseerd in plaats van serieus genomen. Beeld: Anne van Zantwijk

Recommending Toxicity
Onderzoekers van Dublin City University hebben een onderzoeksexperiment gedaan waarbij ze lege TikTok- en YouTube-accounts aanmaakten als mannelijke tieners. Na twee tot drie uur kijken was ruim driekwart van de aanbevolen filmpjes vrouwonvriendelijk of doordrenkt van machismo.
Beeld: Solen Feyissa

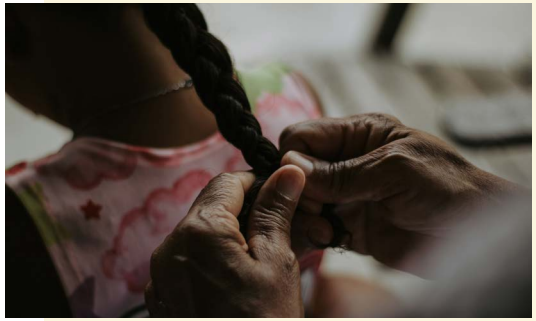
Wall of Truth

In september 2023 onthulden WeTopia en ZIJkant in Brussel de Wall of Truth, een participatieve muurschildering waarop jonge vrouwen hun ervaringen met straatintimidatie delen en mannen oproepen tot respectvol gedrag. De muur ligt bewust naast het skatepark, een plek die doorgaans door mannen wordt gedomineerd. Een QR-code leidt voorbijgangers naar podcast afleveringen die dieper op het thema ingaan. Beeld: Girls Make The City, Joke Quintens

Change the compliment

Verzorgingsmerk Dove heeft in Canada een campagne opgezet om stereotiepe complimenten aan te kaarten die meisjes van jongs af aan krijgen en die vrijwel altijd over hun uiterlijk gaan. Zoals: wat ben je mooi! Met de campagne wil Dove deze complimenten veranderen in wat meiden kunnen in plaats van hoe hun lichaam eruit ziet, zoals: wat ben je creatief, slim of dapper! Beeld: Unilever Canada

Pints and Ponytails

In Londen ging Pints and Ponytails viraal, een initiatief waarbij vaders in een pubsetting leren hoe ze het haar van hun dochters vlechten. Met ruim 30 miljoen views positioneerde het zich expliciet als tegenwicht tegen de manosfeer en laat het zien dat zorgzaamheid en mannelijkheid prima samengaan. Ook in andere steden wordt dit nu georganiseerd, zoals Papa's & Pony's in Rotterdam. Beeld: Gabriel Frank

Right to be

Een Amerikaanse non-profit organisatie die zich inzet voor een wereld waarin iedereen het recht heeft om er te zijn. Wat ook je gender, afkomst, religie of beperking is. Een wereld die vrij is van haat en intimidatie en vol met menselijkheid. Dit stimuleren ze door trainingen te geven in werkcultuur en omstanders interventie en door campagnes te ontwikkelen in samenwerking met commerciële, bekende merken met een groot bereik. Beeld: Robert Katzki

Wat zijn inspirerende cases vanuit voorlopers?

Emancipator

Beeld: Emancipator

Omschrijving:
Emancipator is een organisatie die zich richt op mannen-emancipatie: **het betrekken van jongens, mannen en mannelijkheid bij gendergelijkheid.** Mannen moeten bijdragen aan gendergelijkheid én hebben een wereld te winnen als traditionele mannelijkheidsnormen minder strikt worden. Hun werk gaat over het transformeren van mannelijkheidsnormen, het doorbreken van genderstereotypen, het opheffen van genderongelijkheid en het **bevorderen van bewustzijn over en acceptatie** van genderdiversiteit.

De aanpak van Emancipator werkt in drie dimensies:

- **Gericht op early adopters**. De mensen die al geïnteresseerd zijn in mannenemancipatie en die meer willen krijgen informatie, inspiratie en praktische tools, zodat zij de mensen om zich heen kunnen bereiken en de verandering zich verder kan verspreiden.
- **De verandering moet plaatsvinden op verschillende niveaus in de samenleving:** op individueel, relationeel, organisatie-, gemeenschaps- en beleidsniveau.
- **Werken aan diverse thema's**: van het voorkomen van gendergerelateerd geweld tot de klimaatcrisis en van praten over seksualiteit tot politieke vertegenwoordiging: alles heeft te maken met mannenemancipatie.

Dit doet Emancipator op verschillende manieren, waarbij netwerken, capaciteitsopbouw en deskundigheidsbevordering altijd centraal staan. Bijvoorbeeld:

- Het geven van **trainingen en workshops** voor verschillende doelgroepen zoals bij scholen,

professionals en bedrijven. Er wordt gewerkt met ervaren trainers en '**peer educators**' die aansluiting hebben bij de doelgroep.
- **Agenderen** van mannenemancipatie via de media, door mee te werken aan publiekscampagnes en exposities, lezingen te geven, etc.
- **Samenwerken** met partners en op programma's zoals het Nationaal Actieprogramma Aanpak Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag en Seksueel geweld, met de Alliantie Worden Wie Je Bent en op Europees niveau met MEN4DEM.

Inzichten worden openbaar gedeeld via de website, zoals **toolkits** voor onderwijsprofessionals, om straat-intimidatie bespreekbaar te maken, gericht op zonen en vaders of over mannen en mantelzorg.

Best practice omdat:
- Onveiligheid van vrouwen vaak wordt gezien als een 'vrouwenprobleem' en Emancipator dit perspectief kantelt en de rol van mannen hierin centraal stelt.
- Het ongemak rondom mannenemancipatie niet wordt ontweken maar wordt opgezocht, omdat dit juist de kern vormt van het werk dat er te doen staat.
- Gendertransformatief te werk wordt gegaan, waarbij normen over mannelijkheid worden getransformeerd in plaats van stereotype beelden te herhalen of in te zetten.
- Professionals, zoals docenten of maatschappelijk werkers, handvatten wordt gegeven hoe ze zelf in hun werk dit thema kunnen herkennen en bespreekbaar maken.
- Er specifiek wordt samengewerkt met voorlopers en pioniers waardoor zaadjes worden geplant in de gehele samenleving.
- Er wordt samengewerkt met vrouwenorganisaties zodat mannen bewuster worden van hun rol in vrouwenemancipatie.
- Emancipator door heel Nederland werkt en daardoor partijen aan elkaar kan verbinden op dit onderwerp.
- De combinatie van alle activiteiten en de jarenlange uitvoering hiervan zorgt voor een gemeenschappelijke taal en normalisering van het gesprek over mannenemancipatie in de samenleving.[124, 125]

124 J. v. Tricht, Geïnterviewde, oprichter Emancipator. [Interview]. 16 april 2026.

125 Emancipator, [Online].

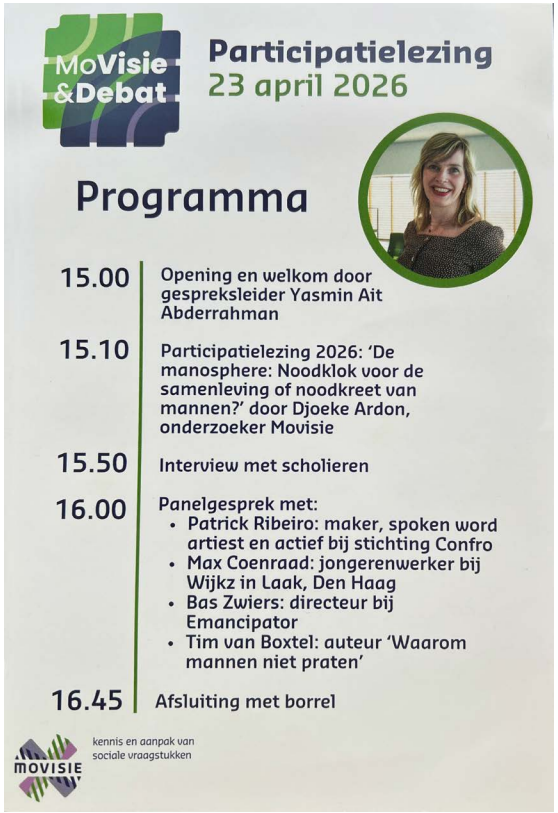
Participatielezing 2026: de manosfeer

Beeld: Movisie

Omschrijving:
In de jaarlijkse participatielezing georganiseerd door kennisinstituut voor sociale vraagstukken Movisie belicht onderzoeker Djoeke Ardon de manosfeer. In de lezing legt Ardon uit waar de manosfeer vandaan komt, hoe die werkt en waarom jongens er gevoelig voor zijn: ze **zitten vast in een strak beeld** van hoe een 'echte man' hoort te zijn, en online vinden ze daarvoor **herkenning en houvast**. Ardon benadrukt dat jongens die meegaan in dit denken **niet alleen dader zijn, maar ook slachtoffer** van schadelijke ideeën over mannelijkheid. Na de lezing was er een gesprek met scholieren, jongerenwerkers, een auteur en andere betrokkenen. De lezing is bedoeld voor sociaal werkers, beleidsmakers en anderen die met jongeren werken, en sluit af met praktische handvatten om de manosfeer tegen te gaan. Zoals:

- **Luister om te verbinden**, stel vragen. Beoordeel mannen niet direct als ze manosfeer opvattingen uit. Toon interesse in hun standpunt en zet er daarna andere mogelijkheden tegenover. Laat ze alternatieven zien.
- **Zorg voor een systeemvisie op problemen** in de wereld, zodat het voor mannen duidelijk is dat vrouwen hier niet de oorzaak van zijn.
- **Heb in beleid ook aandacht voor mannen en hun problemen**, zoals financiële problemen, mentale problemen, teruglopende schoolprestaties en gevoelens van eenzaamheid.
- **Spreek mannen niet alleen aan in een rol als potentiële plegers of daders van geweld.** Focus ook op hun rol in huis, in relaties en in zorg.
- We moeten **allemaal werken aan het beeld wat het betekent om man te zijn, ook vrouwen** moeten reflecteren op hun normen hierover.

Beeld: Movisie

Best practice omdat:

- De lezing gefocust is op empathie en begrip in plaats van veroordeling, zonder af te doen aan de schadelijke effecten van de manosfeer.
- In de lezing de structurele oorzaken centraal staan en niet het individuele gedrag van jongens. Wat zegt de aantrekkingskracht van de manosfeer over hoe onze samenleving mannelijkheid vormgeeft?
- De lezing zich expliciet richt op sociaal werkers, docenten en beleidsmakers en afsluit met concrete handvatten voor hen.
- De lezing internationaal wetenschappelijk onderzoek combineert met verkenningen op social media en gesprekken met Nederlandse professionals waardoor de inhoud niet te theoretisch blijft en aansluit bij de tijd.
- In het aansluitende panelgesprek ook scholieren worden betrokken en niet alleen professionals.

Waar liggen kansen voor Zuid-Holland?

De trend emenscipatie gaat over een sociale en culturele verandering in de gehele samenleving, over gender en normstelling en een actieve rol voor iedereen hierin. Deze culturele normen komen tenslotte ook tot uiting in de openbare ruimte. Als de provincie en gemeenten in Zuid-Holland in de toekomst meer met emenscipatie willen gaan doen, dan dient er ook aandacht voor de ontwikkeling van mannen te zijn. Te beginnen binnen de eigen organisatie en het gesprek hierover te stimuleren intern. En extern door bijvoorbeeld aan te sluiten bij landelijke bewegingen en campagnes en deze provinciaal of lokaal te versterken. In de handreiking gaan we verder in op denkrichtingen voor de toekomst op basis van deze trend.

"Uit ervaring weet ik dat er geen quick fix is, er is niet een methode die alles op zal lossen. Overal is maatwerk nodig en tegelijkertijd is het maatwerk ook vrij simpel: we moeten in gesprek hierover met elkaar." Jens van Tricht, oprichter Emancipator[126]

126 J. v. Tricht, Geïnterviewde, *oprichter Emancipator*. [Interview]. 16 april 2026.

Tenslotte

Trendonderzoek is bedoeld om **vensters te openen** naar de veranderende wereld buiten het provincie- en gemeentehuis en verschuivingen in de samenleving op een thema te duiden en te beschrijven. Uiteindelijk is het kiezen voor **een toekomstrichting** een **gezamenlijke keuze**. Dit onderzoek is vooral een **startpunt voor een gesprek** daarover.

De vier trends uit deze trendverkenning laten zien dat het ontwerp van een vrouwvriendelijke openbare ruimte verder gaat dan het aanpassen en inrichten van de fysieke ruimte. Er spelen sociale gendernormen die een ruimte wel of niet vriendelijk maken voor vrouwen. **Het fysieke en sociale domein is niet los te zien van elkaar** en dit is bepalend voor de toekomst van de inrichting van de openbare ruimte in de provincie Zuid-Holland.

"We ontwerpen niet alleen ruimtes, maar ook het gedrag van mensen in die ruimtes." Eve Aronson, mede-oprichter Fairspace[127]

127 E. Aronson, Geïnterviewde, *mede-oprichter Fairspace*. [Interview]. 20 april 2026.

In een werksessie met medewerkers van de provincie, gemeenteambtenaren en andere geïnteresseerde professionals uit de regio is per trend gebrainstormd in ideeën en oplossingen voor de toekomst. In de bijbehorende **handreiking** zijn de inzichten uit het onderzoek en deze werksessie gebruikt om tot een aantal **denkrichtingen** te komen **op beleids- en ontwerpniveau**. Dit helpt je om trends in te zetten in je eigen werk en biedt **handelingsperspectief**.

Wil je direct aan de slag gaan?

Er is een toolkit beschikbaar met een **workshop-activiteit** waarbij de inhoud van deze trendverkenning en van de handreiking gebruikt wordt **om in een groep het gesprek aan te gaan** over mogelijke toekomsten van een vrouwvriendelijke openbare ruimte en het bepalen van een eigen route daarnaartoe.

Samen maken we de toekomst nu!

Bijlagen

Geïnterviewden

Er zijn twaalf experts, veranderaars en initiatiefnemers gesproken in april en mei 2026. Hieronder staan hun gegevens in volgorde van afname van de interviews.

- Catelijne Elissen, stedenbouwkundige, gemeente Den Haag, online interview, 7 april 2026
- Ellis Soepenberg, ontwerper openbare ruimte, gemeente Den Haag, online interview, 7 april 2026
- Dr. Nourhan Bassam, feminist urbanist en oprichter van The Gendered City, online interview, 7 april 2026
- Milou van Min, urban strategist en fietscoördinator, gemeente Rotterdam, online interview, 8 april 2026
- Joke Quintens, social designer, oprichter van Wetopia en initiatiefnemer van Girls Make The City, online interview, 10 april 2026
- Jens van Tricht, oprichter Emancipator, online interview, 16 april 2026
- Laura Adèr, mede-oprichter Fairspace, online interview, 20 april 2026
- Eve Aronson, mede-oprichter Fairspace, online interview, 20 april 2026
- Stephan van Berkel, docent bouwkunde en onderzoeker lectoraat Grootstedelijke Ontwikkelingen, De Haagse Hogeschool, online interview, 4 mei 2026
- Elize Wolff, beleidsadviseur weerbaarheid en veiligheid bij Vereniging Nederlandse Gemeenten en mede-oprichter van SafeHaven, online interview, 7 mei 2026
- Rabia Sheikh, teamlid nachtburgemeester Nijmegen en oprichter van platform Amalgamation, online interview, 7 mei 2026
- Gyor Moore, design activist en specialist in inclusieve branding en campagneontwikkeling, online interview, 8 mei 2026.

Bezochte lezingen/workshops

- Ben ik mannelijk?, Het Noordbrabants Museum, 27 februari 2026
- Mevrouw De Architect, Pakhuis de Zwijger, Amsterdam, 4 maart 2026
- Lezing: De Nacht Ontwerpen: ontwerpprincipes voor vrouwvriendelijke nachtelijke steden, Stadslab Eindhoven, 5 maart 2026
- Wetopia, Pakhuis de Zwijger, Amsterdam, 6 maart 2026
- Lezingen en ontwerpworkshop inclusief ontwerp voor de toekomst, georganiseerd door Babel in De Adelaar, Wormerveer, 11 maart 2026
- Stadsgesprek vrouwveiligheid voor iedereen, georganiseerd door Rosa & Jane Jacobs Society in Fluxus, Zaandam, 11 maart 2026
- Festival Bereikbaarheid, georganiseerd door provincie Zuid-Holland in provinciehuis, Den Haag, 24 maart 2026
- Gendered mobilities Webinar 1: Mobilities of care: the case of Amsterdam in global perspective, online webinar georganiseerd door onderzoeksgroep Universiteit van Amsterdam, 14 april 2026
- Participatielezing 2026, Djoeke Ardon over de manosfeer, Arminius, Rotterdam, 23 april 2026
- Symposium ‘Sociale veiligheid in het fysieke domein’, online bijgewoond, gemeente Amsterdam, 7 mei 2026

Deelnemers werksessie

Op 12 mei 2026 werd op het provinciehuis in Den Haag een werksessie gehouden waarin 21 deelnemers op basis van de vier trends gingen brainstormen over de toepassing ervan op het eigen werkgebied. Hieronder een overzicht van de achtergrond van de deelnemers.

- Gebiedsbeheerder, gemeente Gouda
- Strategisch adviseur mobiliteit, gemeente Zoetermeer
- Adviseur ontwerper openbare ruimte, gemeente Zoetermeer
- Strategisch adviseur stadsbeheer & realisatie, gemeente Delft
- Sociaal ontwerper, placemaking, toegankelijkheid, gemeente Rotterdam
- Netwerkregisseur toegankelijkheid, gemeente Zoetermeer
- Coördinator stadsbeheer, gemeente Rijswijk
- Verkeerskundig ontwerper, gemeente Den Haag
- Landschapsarchitect, gemeente Leiden
- Beleidsadviseur zorg en veiligheid, gemeente Gouda
- Beleidsadviseur mobiliteit, provincie Zuid-Holland
- Beleidsmedewerker openbaar vervoer, provincie Zuid-Holland
- Verkenner verstedelijking en economie, provincie Zuid-Holland
- Programmamanager, provincie Zuid-Holland
- Onderzoekers (2x) stationsontwikkeling NS
- Eigenaar ontwerpbureau
- Trainee provincie Zuid-Holland
- Trainee Era-Contour
- Onderzoeksstagiair gemeente Delft
- Stagiair ruimtelijke ontwikkeling gemeente Den Haag

Colofon

Dit trendonderzoek is een samenwerking tussen Studio Elsewhere en provincie Zuid-Holland
Els Dragt in samenwerking met Erick Smet, Patrick Engels, Mark Schipper, Noa Palada en Doortje van Engelen

Augustus 2026

Provincie Zuid-Holland
Postbus 90602
2509 LP Den Haag

www.zuid-holland.nl

Vormgeving en productie
Delta3

